

2026

Великі земляки:

Дмитро
Яворницький

2•0•2•6

	СІЧЕНЬ JANUARY				ЛЮТИЙ FEBRUARY				БЕРЕЗЕНЬ MARCH				КВІТЕНЬ APRIL				
Пн	5	12	19	26	2	9	16	23	2	9	16	23	6	13	20	27	Mo
Вт	6	13	20	27	3	10	17	24	3	10	17	24	7	14	21	28	Tu
Ср	7	14	21	28	4	11	18	25	4	11	18	25	1	8	15	22	We
Чт	1	8	15	22	5	12	19	26	5	12	19	26	2	9	16	23	Th
Пт	2	9	16	23	6	13	20	27	6	13	20	27	3	10	17	24	Fr
Сб	3	10	17	24	7	14	21	28	7	14	21	28	4	11	18	25	Sa
Нд	4	11	18	25	1	8	15	22	1	8	15	22	5	12	19	26	Su

	ТРАВЕНЬ MAY				ЧЕРВЕНЬ JUNE				ЛИПЕНЬ JULY				СЕРПЕНЬ AUGUST				
Пн	4	11	18	25	1	8	15	22	6	13	20	27	3	10	17	24	Mo
Вт	5	12	19	26	2	9	16	23	7	14	21	28	4	11	18	25	Tu
Ср	6	13	20	27	3	10	17	24	1	8	15	22	5	12	19	26	We
Чт	7	14	21	28	4	11	18	25	2	9	16	23	6	13	20	27	Th
Пт	1	8	15	22	5	12	19	26	3	10	17	24	7	14	21	28	Fr
Сб	2	9	16	23	6	13	20	27	4	11	18	25	1	8	15	22	Sa
Нд	3	10	17	24	7	14	21	28	5	12	19	26	2	9	16	23	Su

	ВЕРЕСЕНЬ SEPTEMBER				ЖОВТЕНЬ OCTOBER				ЛИСТОПАД NOVEMBER				ГРУДЕНЬ DECEMBER				
Пн	7	14	21	28	5	12	19	26	2	9	16	23	7	14	21	28	Mo
Вт	1	8	15	22	6	13	20	27	3	10	17	24	1	8	15	22	Tu
Ср	2	9	16	23	7	14	21	28	4	11	18	25	2	9	16	23	We
Чт	3	10	17	24	1	8	15	22	5	12	19	26	3	10	17	24	Th
Пт	4	11	18	25	2	9	16	23	6	13	20	27	4	11	18	25	Fr
Сб	5	12	19	26	3	10	17	24	7	14	21	28	5	12	19	26	Sa
Нд	6	13	20	27	4	11	18	25	1	8	15	22	6	13	20	27	Su

Великі земляки: Дмитро Яворницький

Партнери проекту:

Харківський історичний музей імені М.Ф. Сумцова, Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д.І. Яворницького, Національний музей Тараса Шевченка, Харківський художній музей, Харківський літературний музей, Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Факультет історії та міжнародних відносин Запорізького національного університету, Дніпровський будинок мистецтв, Майстерня СК!па

До 25-річчя Незалежності України «Гостинна на Дворянській» та Корпорація «Консалтингова група «Рубаненко і партнери» започаткували проєкт «Великі земляки».

Цей проєкт зародився на підсвідомості його організаторів значно раніше. Виставка, яку ми до минулого року вважали початком серії про видатних земляків — харківців, що залишили по собі значущий слід у пам'яті нащадків, була присвячена архітектурній спадщині О.М. Бекетова у нашому місті та пройшла у 2007 році. З того часу проведено 18 відповідних виставок та видано однойменних книг-календарів, які розповідають про знакові події та відомі історичні постаті міста Харкова, про його вулиці, пам'ятники, архітектурні та мистецькі пам'ятки, про сучасну силу духу міста-фортеці та його жителів. Проєкт став пересувним, бо наші видатні земляки мали вплив не тільки на Харківщину, а й на інші регіони України.

До 20-річчя проєкту «Великі земляки»

Обличчя першої столиці. Пересувний проєкт по 6 містах АР Крим. Лівадія. 2005

У минулому 2024 році, коли творчому клубу «Гостинна на Дворянській» виповнилося 20 років, історики, краєзнавці та мистецтво-

знавці зарахували до серії «Великі земляки» й першу пересувну виставку 2005 року «Обличчя першої столиці» та однойменну книгу-календар, метою яких зараз презентация в Україні творчості харківців на прикладі колективу «Гостинної». І дійсно, серед учасників вже історичної художньої виставки були митці, творчість яких зараз визнана українським суспільством та стала знаковою у незалежній Україні. А такі непересічні автори та організатори виставки «Обличчя першої столиці», як Марія Безнощенко-Лучковська, Олександр Більдер, Наум Вольпе, Сергій Егоров, Ілля Лучковський, Тетяна Медвідь, Леонід Рубаненко, Юрій Шкодовська, уже завершили своє земне життя.

Волошин і харків'яни. Дружба триває. Чугуїв. 2011

Великі земляки: Алчевські та їх оточення. Харків. 2016

Тож у 2025 році ми святкуємо 20-річний ювілей проєкту «Великі земляки». Це визнали не тільки харківські історики та краєзнавці, а й їх колеги на всеукраїнському рівні. Національна історична бібліотека України, яка є національним депозитарієм літератури історичної тематики, звернулася до співорганізатора документально-художнього проєкту «Великі земляки» — Корпорації «Консалтингова група «Рубаненко і партнери» з проханням передати до фондів бібліотеки підбірку книг-календарів, починаючи з 2005 року.

Великі земляки: Григорій Сковорода. Київ. 2021–2022

На думку фахівців бібліотеки, ці видання є унікальними та інформативними і стануть у пригоді не одному поколінню дослідників історії. Ми були вражені такою увагою до нашого проєкту, і повна підбірка книг-календарів була передана до фондів НІБУ.

Ювілей ми відзначаємо новою документально-художньою виставкою «Великі земляки: Дмитро Яворницький» з наступним виданням однойменної книги-календаря. Проєкт «Великі земляки» — це не тільки проведення виставок й друк книг-календарів. Це організація круглих столів, творчих

Харків-фортеця.

Із серії «Великі земляки». Львів. 2024–2025

зустрічей, створення медійних програм, започаткування туристичних маршрутів, долучення до перейменувань харківських топонімів, присвоєння імен видатних харківців закладам культури та освіти, відкриття меморіальних позначок та дошок.

Під час роботи над проєктом «Великі земляки» у 2025 році вже презентовано новий туристичний маршрут «Харківськими місцями Дмитра Яворницького», який роз-

Великі земляки: Дмитро Яворницький.
Харків. 2025–2026

робив знаний дослідник історії Слобідської України, учасник творчого клубу «Гостинна на Дворянській» Андрій Парамонов. Проведені документально-художні виставки, присвячені нашому видатному земляку, у Харкові в Каразінському університеті та у Дніпровському Будинку Мистецтв. Попереду на нас чекає Івано-Франківськ.

Автором емблеми та стилю виставок проєкту «Великі земляки» є голова творчого клубу «Гостинна на Дворянській» Володимир Ск!п.

Харків — залізобетон!
Все буде Україна!

*Голова ради корпорації
«КГ «Рубаненко і партнери»
Людмила Рубаненко
Голова творчого клубу
«Гостинна на Дворянській»
Володимир Ск!п*

Увічнення пам'яті Д.І. Яворницького

Меморіальна дошка
Д.І. Яворницькому на фасаді
Центральної наукової бібліотеки ХНУ
ім. В.Н. Каразіна

Ушанування пам'яті Д.І. Яворницького втілено у вигляді пам'ятників, вистів, меморіальних дошок, видання численних книжок про нього тощо.

Указом Президії Верховної Ради УРСР «Про увічнення пам'яті академіка Д.І. Яворницького» від 11 жовтня 1940 р. його ім'я було надане Дніпропетровському історичному музею. 18 липня 1964 р. відкрито меморіальну кімнату-музей і встановлено меморіальну дошку.

Меморіальний будинок-музей академіка Дмитра Яворницького — одна з декількох садиб, що збереглися від старого Катеринослава — висвітлює життя і діяльність видатного вченого і «літописця козацького краю».

1991 року Національна спілка краєзнавців України заснувала щорічну Премію імені Дмитра Яворницького, яку присуджують окремим краєзнавцям, колективам краєзнавців або краєзнавчим організаціям і установам за вагомий внесок у справу вивчення, дослідження і популяризації історико-культурних і природних багатств рідного краю.

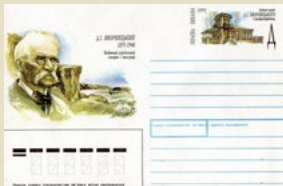
1995 року з нагоди 140-річчя від дня народження академіка Дмитра Яворницького у Дніпропетровську біля історичного

Марка «Д. Яворницький» із серії
«Особистості»
Дата випуску 07.11.2005

музею відбулося урочисте відкриття пам'ятника йому (скульптор — Володимир Наконечний, архітектор — Василь Мірошниченко).

У листопаді 1998 року в селі Борсівка споруджено пам'ятник Дмитрові Яворницькому. Автори пам'ятника — Наталя та Олексій Фоменки.

Конверт із портретом
Д.І. Яворницького

5 серпня 2024 року в Дніпрі, біля Садиби Дмитра Яворницького, відкрили 16-ту мініскульптуру в рамках проекту «Відчуї Дніпро».

У 2005 році на честь 150-річчя від дня народження Д. Яворницького, НБУ викарбував та ввів до обігу пам'ятну монету номіналом 2 гривні, а Укрпошта випустила поштову марку.

Меморіальні дошки Дмитру Яворницькому встановлені на будівлях Дніпра та Харкова,

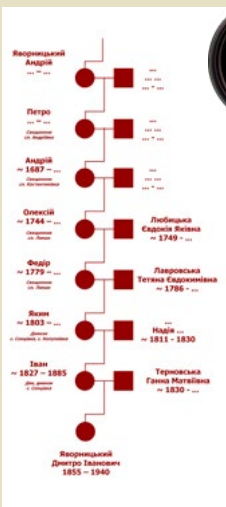

Ювілейна монета номіналом
2 гривні, випущена
Національним банком
України до 150-річчя від дня
народження Д.І. Яворницького

де він жив та працював, на фасаді Музею історії Запорізького козацтва у Національному заповіднику «Хортиця».

Також у кількох населених пунктах України існують вулиці, названі на честь Дмитра Яворницького — у Києві, Харкові, Львові, Кропивницькому, Івано-Франківську, Запоріжжі, Нікополі, Кам'янську, Коломиї, а у Дніпрі його ім'ям названо центральний проспект і вулицю в Соборному районі.

Ірина Чемеровська

Кордон України в селі Борисівка. Фото А. Парамонова. 2005

Родовід Яворницьких

Першим представником на сьогодні слід вважати Андрія Яворницького, який мав би прийти на терени Балаклійського полку близько 1663 року разом із полковником Яковом Чернігівцем, а згодом почав службу Костянтинові Григоровичу Донцю-Захаржевському. Його онук, Андрій Петрович Яворницький, служив священником при слободі Костянтинівка Ізюмського полку, якою володів Андрій Михайлович Донець-Захаржевський, а його рідний брат Андрій Андрійович Яворницький — при маєтку Великий Бурлук Михайла Костянтиновича Донця-Захаржевського.

Олексій Андрійович Яворницький, 1744 року народження, служив священником при Михайлівській церкві слободи Лиман Ізюмського полку, а після

нього продовжив служіння священником в Лимані його син Федір, 1779 року народження.

У подальшому більшість представників родини служили церковниками в храмах Харківської губернії в Харківському, Сумському, Куп'янському, Лебединському, Зміївському повітах. Деякі представники родини виходили з духовного звання, були дрібними чиновниками, займалися торгівлею, управлінням маєтками.

Усього родовід Яворницьких об'єднує близько 100 представників родини в дев'яти поколіннях і охоплює відомості за 1650–1940 роки. На жаль, сьогодні немає відомостей про носіїв прізвища «Яворницький», які б мали відношення до родини Дмитра Івановича.

Андрій Парамонов

1

ТИЖДЕНЬ
WEEK

29

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

30

ВІВТОРОК
TUESDAY

31

СЕРЕДА
WEDNESDAY

1

ЧЕТВЕР
THURSDAY

2

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

3

СУБОТА
SATURDAY

4

НЕДІЛЯ
SUNDAY

1 січня — Новий рік

СІЧЕНЬ '26

Пн	5	12	19	26	
Вт	6	13	20	27	
Ср	7	14	21	28	
Чт	1	8	15	22	29
Пт	2	9	16	23	30
Сб	3	10	17	24	31
Нд	4	11	18	25	

Стара хата в селі Сонцівка.
Фото А. Парамонова. 2005

Метричний запис про народження
Дмитра Івановича Яворницького. 1855

Ганна Матвіївна
Яворницька — мати історика

Батьки Дмитра Яворницького

Батько Дмитра Івановича Яворницького — Іван Якимович Яворницький народився в Харкові в 1827 р. у родині дяка Дмитрівської церкви. Щоправда в Харкові родина прожила недовго, батька перевели до церкви в селі Веселе Харківського повіту, там старший син Іван і виріс. Його дитячі роки були наповнені важкою працею по дому, особливо коли померла мати і батько вдруге оженився. Саме тому отримав тільки домашню освіту, часто піднімав батька в церкві. Коли настав час, його відправили на іспит у Харківську духовну семінарію.

Після випробування Івана Якимовича Яворницького призначили 16 лютого 1843 року паламарем у церкву села Уди, а з 20 січня 1849 року він розпочав служити при Іоанно-Богословській церкві в селі Сонцівка. Тут він одружився із донькою священника Ганною Матвіївною Терновською (1830 р. н.), тут народились і були охрещені діти, тут він і помер у 1885 році.

Родина жила бідно, у великій, але селянській хаті. Дмитро став другою дитиною в родині, він народив-

ся 25 жовтня 1855 року, обряд хрещення 29 жовтня здійснював священник Григорій Лобковський, а хрещеними батьками Дмитра стали Максим Іванович Євстаф'єв — дворовий поміщика Сонцева і донька того ж поміщика — Ганна Дмитрівна Сонцева.

Після народження сина Іван Яворницький мріяв, щоб Дмитро отримав духовну освіту і став священником. Зимовими вечорами він читав Дмитрові та старшій доньці Горпині книжки, діти захоплено слухали батька, особливо про гоголівського «Тараса Бульбу». Мати чудово співала, та й батько теж співав непогано. Так народжувалася любов Дмитра Івановича до старовини, етнографії. Фольклору, козацької історії.

Дмитро Іванович присвятив своєму батькові перший том «Історії запорізьких козаків», у присвяті до якого зазначив: «Присвячую пам'яті дорогого батька Івана Якимовича Яворницького 1828–1885», щоправда, помилився з роком його народження.

Андрій Парамонов

2

ТИЖДЕНЬ
WEEK

5

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

6

ВІТОРОК
TUESDAY

7

СЕРЕДА
WEDNESDAY

8

ЧЕТВЕР
THURSDAY

9

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

10

СУБОТА
SATURDAY

11

НЕДІЛЯ
SUNDAY

СІЧЕНЬ '26

Пн 5 12 19 26

Вт 6 13 20 27

Ср 7 14 21 28

Чт 1 8 15 22 29

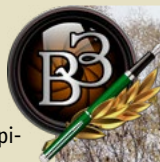
Пт 2 9 16 23 30

Сб 3 10 17 24 31

Нд 4 11 18 25

Село Сонцівка — батьківщина Дмитра Яворницького

Дмитро Іванович Яворницький народився в селі Борисівка, яке нині належить до Липецької територіальної громади Харківського району.

Заснував Борисівку на початку 1740-х років полковник Ефреміївського ландміліцького полку Григорій Михайлович Сонцев, власне, тоді вона й отримала назву Сонцівка. З батьківського маєтку в Слєцькому повіті полковник Сонцев перевів кріпаків в нове поселення. Після його смерті село перейшло до його сина підполковника Бориса, так з'явилася друга назва села — Борисівка.

На 1785 р. село входило до складу Вовчанського повіту Харківського намісництва та належало двом власникам: надвірному раднику Олександру Борисовичу Сонцеву та його рідному брату — поручнику Івану. Річка розділяла маєстності братів, у селі було 27 дворів, проживали 203 чоловіки та 210 жінок. Загальна земельна площа складала 622 десятини, із них орної землі 574 десятини та сіножаті 80 десятин.

У 1795 р. Іван Борисович Сонцев побудував дерев'яну Іоанно-Богословську церкву і до двох перших назв села додалася третя — Богуславське. Біля церкви Сонцев влаштував родовий склеп-усипальницю. Тоді ж у Сонцівці поміщик побудував дерев'яний будинок з мезоніном, водяний млин на чотири постави, винокурню.

Наступним власником Сонцівки став майор Дмитро Іванович Сонцев, він розширив маєток, заснував цегельний завод, отримав дозвіл на шинок та невеличкий ярмарок. При ньому з 1849 року служив у Іоанно-Богословській церкві дяком Іван Яворницький — батько Дмитра Івановича.

На 1878 р. село Борисівка, воно ж Сонцівка, входило до складу Веселівської волості Харківського

Бюст Дмитру Яворницькому біля школи в селі Борисівка.
Фото А. Парамонова. 2020

повіту, тут було 57 селянських дворів на яких стояли 90 хат і проживали 191 чоловік та 181 жінка.

До наших днів ні церква, ні маєток поміщика не збереглися, Борисівка захоплена ворогом і перебуває в окупації. Доля бюста Дмитру Яворницькому наразі невідома.

Андрій Парамонов

3

ТИЖДЕНЬ
WEEK

12

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

13

ВІТОРОК
TUESDAY

14

СЕРЕДА
WEDNESDAY

15

ЧЕТВЕР
THURSDAY

16

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

17

СУБОТА
SATURDAY

18

НЕДІЛЯ
SUNDAY

СІЧЕНЬ '26

Пн	5	12	19	26	
Вт	6	13	20	27	
Ср	7	14	21	28	
Чт	1	8	15	22	29
Пт	2	9	16	23	30
Сб	3	10	17	24	31
Нд	4	11	18	25	

22 січня — День Соборності України

На відкритті виставки у Дніпровському будинку мистецтв.
Фото с. Зінов'єва. 2025

Сергій Саєв. «Вибір», п. о. 2014

Постаті, які об'єднують

Героями серії книг-календарів «Великі земляки» автори обирають особистостей, доля яких тісно пов'язана з Харківщиною, але кризь історичні пласти об'єднує Україну. Такою постаттю, беззаперечно, є наш видатний земляк Дмитро Яворницький.

Документально-художня виставка, що передувала цьому виданню, з успіхом пройшла у Харкові, а потім у Дніпрі, де її підтримав Департамент гуманітарної політики Дніпровської міської ради, творчі та наукові кола.

Над створенням експозиції працювали фахівці з Харкова, Дніпра, Запоріжжя та Києва, які разом наголошують на значимості для України постаті Дмитра Яворницького. Фундаментальні наукові праці якого стали основою для

глибшого розуміння української ідентичності.

«Дмитро Яворницький став тим фундаментом, на якому зростає популярність і відродження козацької теми в українській культурі... Важко навіть уявити, як би виглядала наша історична пам'ять без його внеску», — підкреслив Голова Українського інституту національної пам'яті Олександр Алфьоров під час заходів з нагоди 170-річчя видатного історика у столиці України.

Яворницький доводить, що Запорізька Січ заклала підвалини демократичного республіканського правління та самоврядування. Козацтво стало потужним символом боротьби за волю, що надихав і надихає українців, а День козацтва наголошує на спадкоємності нашого прагнення до волі.

Завдяки козацтву Запорізької Січі український народ вижив духовно, розвинувся як великий слов'янський народ у Європі. Про наш козацький рід йдеться в Державному Гімні України.

Спільно з дніпряними ми вирішили продовжити маршрут виставки до Івано-Франківська.

Хоча Запорізька Січ та Галичина — це два різні регіони України, що розвивалися паралельно, її діяльність мала важливе загальнонаціональне значення. Козацтво було символом української нескореності та культури, що впливало на усвідомлення української ідентичності в цілому, включаючи українців, що жили на землях під владою інших держав, зокрема й Речі Посполитої, частиною якої була Галичина.

Людмила Рубаненко

4

ТИЖДЕНЬ
WEEK

19

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

20

ВІТРОК
TUESDAY

21

СЕРЕДА
WEDNESDAY

22

ЧЕТВЕР
THURSDAY

23

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

24

СУБОТА
SATURDAY

25

НЕДІЛЯ
SUNDAY

СІЧЕНЬ '26

Пн	5	12	19	26	
Вт	6	13	20	27	
Ср	7	14	21	28	
Чт	1	8	15	22	29
Пт	2	9	16	23	30
Сб	3	10	17	24	31
Нд	4	11	18	25	

29 січня — День заснування ХНУ імені В.Н. Каразіна

А. Парамонов проводить екскурсію.
Фото Л. Рубаненко. 2025

В. Ковтуна. Вхід до головного корпусу Університету в Харкові.
П., о., 2025

Т. Кагановська на відкритті виставки.
Фото Л. Рубаненко. 2025

Дмитро Яворницький повертається до alma mater

Харківський університет виховав цілу плеяду видатних учених та громадсько-політичних діячів. Чільне місце серед них посідає постать Дмитра Івановича Яворницького (1855–1940 рр.).

Документально-художня виставка «Великі земляки: Дмитро Яворницький» відбулася у серпні–вересні 2025 року з нагоди 170-річчя від дня народження видатного українського історика, археолога та популяризатора козацької минувшини Запорозжжя, що навчався на історико-філологічному факультеті Харківського університету (1877–1881 рр.). Організатори виставки — творчий клуб «Гостинна на Дворянській» та Корпорація «Консалтингова група «Рубаненко і партнери». Виставку відкрила Тетяна Кагановська, доктор юридичних наук, професор, ректор Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Концепція виставки передбачала можливість ознайомитися із ключовими віхами життя Дмитра Яворницького, розміщеними у вигляді хронологічних (Харківський, Катеринославський та інші періоди

життя) та тематичних (дружба з М. Сумцовим, Я. Но-вицьким, І. Репіним, С. Васильківським, Б. Грінченком та іншими видатними постатями, а також педагогічна, літературна, археологічна, етнографічна, музейна діяльність та інше) інформаційних довідок, підготовлених колективом авторів — експертів у різних царинах гуманітаристики. Роботи народного художника України В. Ковтуна, художника-реставратора А. Погрібно-го, картини на історичну тему з колекції В. Грубаря та К. Мовсесян візуально доповнили документальну частину виставки.

Екскурсії виставкою провели популяризатор і дослідник історії Слобожанщини А. Парамонов, куратор від творчого клубу «Гостинна на Дворянській», та О. Новак, провідний лектор Музею історії Каразінського університету.

Виставку відвідали чимало містян та гостей Хар-кова. Завдяки подібним виставкам у різних містах України їх організатори протягом багатьох років популяризують імена видатних діячів, пов'язаних із Харківщиною, виконуючи важливу подвижницьку та просвітницьку місію.

Олександр Новак

5

ТИЖДЕНЬ
WEEK

26

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

27

ВІТРОК
TUESDAY

28

СЕРЕДА
WEDNESDAY

29

ЧЕТВЕР
THURSDAY

30

П'ЯТИЦЯ
FRIDAY

31

СУБОТА
SATURDAY

1

НЕДІЛЯ
SUNDAY

СІЧЕНЬ '26

Пн	5	12	19	26	
Вт	6	13	20	27	
Ср	7	14	21	28	
Чт	1	8	15	22	29
Пт	2	9	16	23	30
Сб	3	10	17	24	31
Нд	4	11	18	25	

Харківський університет. Листівка із колекції ХІМ імені М.Ф. Сумцова

Професор Харківського університету О.О. Потебня

Дмитро Яворницький. Харків. Фото 1880-х років

Вплив Харківської історичної школи на становлення Яворницького-вченого

Дмитро Іванович Яворницький (1855–1940) — видатний український історик, етнограф. Фольклорист, археолог і лексикограф, чия діяльність залишила глибокий слід в історії української науки та культури.

Захоплення історією та етнографією, козацькими піснями, легендами й оповіданнями про Січ Дмитро отримав від рідних ще в дитинстві. Деякі з пісень, записані в студентські роки, пізніше були опубліковані його студентським приятелем, професором Харківського університету Михайлом Халанським.

Освіту Дмитро почав у рідній Сонцівці, потім навчався в Харківському повітовому училищі (1867) та духовній семінарії. У 1877 р. залишив семінарію та вступив на історико-філологічний факультет Харківського університету. Тут він ознайомився з працями українських істориків, розпочав наукові дослідження козацтва, розвинув інтерес до етнографії та фольклору й активно листувався з істориками та культурними діячами. В університеті він активно працював у сту-

дентському гуртку з історії та побуту народу, збираючи фольклор, старожитності й документи, особливо цікавлячись побутом і традиціями запорожців. Під керівництвом О.О. Потебні та М.Ф. Сумцова він долучився до історико-філологічного товариства, що стало першим етапом його наукової кар'єри, а їхні україно-фільські погляди та методика вплинули на формування його світогляду.

Після закінчення університету в 1881 р. обдарованого студента Д. Яворницького залишили позаштатним стипендіатом для підготовки до професорського звання. У 1881–1883 рр. він опублікував декілька статей про козацтво, а навесні 1884 р. читав у Харкові лекції про запорожців. Проте через тему «Виникнення та устрій Запорозького Коша» його позбавили стипендії та воєни 1884 р. звільнили як «українофіла і сепаратиста».

Навчання в Харківському університеті заклало основу наукової кар'єри Яворницького, він почав осмислювати національну історію та здобув підтримку серед учених. Згодом він став автором численних праць, залишив багатогранну спадщину з історії запорізького козацтва та української культури.

Наталія Проць

6

ТИЖДЕНЬ
WEEK

2

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

3

ВІТОРОК
TUESDAY

4

СЕРЕДА
WEDNESDAY

5

ЧЕТВЕР
THURSDAY

6

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

7

СУБОТА
SATURDAY

8

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЛЮТИЙ '26

Пн	2	9	16	23
Вт	3	10	17	24
Ср	4	11	18	25
Чт	5	12	19	26
Пт	6	13	20	27
Сб	7	14	21	28
Нд	1	8	15	22

М. Г. Халанський

Д. І. Багалей

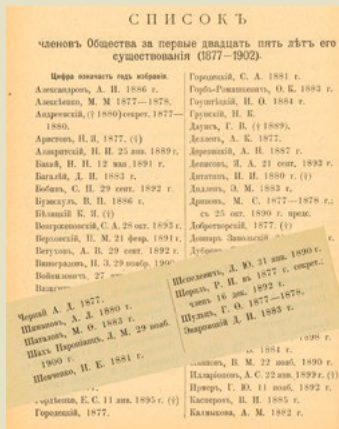
Портрети з хіалогічного факультету Харківського університету за перше століття його існування (1805-1905) / под ред. М. Г. Халанського і Д. І. Багалей; вступ. ст. Т. Г. Павлової. — Репринт. изд. — Харків : Сага. 2007»

Д. Яворницький та Історико-філологічне товариство

Дмитро Яворницький усе життя присвятив збиранню фольклорно-етнографічних матеріалів, археологічних пам'яток та свідчень історії Запорізької Січі. Ще студентом він співпрацював із Миколою Сумцовим та Олександром Потебнею, які залучили його до роботи в Історико-філологічному товаристві Харківського університету. У навчанні відзначався глибокими знаннями й інтересом до української історії, активно збирав фольклор, старожитності та документи, що стали основою його майбутніх праць. Особливо його захопила тема запорізького козацтва.

У 1880-х роках Яворницький став одним з найактивніших членів товариства, співпрацював із Д. Багалієм, М. Халанським та П. Єфименком, виступав із доповідя-

ми та брав участь у засіданнях. 29 січня 1883 року його обрали членом товариства, що дало новий поштовх його діяльності. Було організовано цикл публічних лекцій «Про запорізьких козаків», які збирали переповнені зали та мали великий успіх завдяки його жвавому стилю й умінню працювати з аудиторією. Популярність лекцій сприяла поширенню знань про козацтво та формуванню його позитивного образу.

У 1881-1883 роках виходять його статті про історію козацтва, високо оцінені фахівцями. На IV Археологічному з'їзді в Одесі 1884 року його виступи також отримали схвальні відгуки. Проте зацікавлення козацькою тематикою викликало підозри влади. Яворницького звинуватили у сепаратизмі й вимагали змінити тему досліджень. У 1885 році він був змушений залишити Харків і припинити участь у громадському та науковому житті міста.

Дмитро Лапко

Видання до двадцятип'ятиріччя Історико-філологічного товариства Імператорського Харківського університету (1877-1902) з привідцем Д. Яворницького у списку членів. З фондів бібліотеки

7	ТИЖДЕНЬ WEEK
9	ПОНЕДІЛОК MONDAY
10	ВІТРОК TUESDAY
11	СЕРЕДА WEDNESDAY
12	ЧЕТВЕР THURSDAY
13	П'ЯТИЦЯ FRIDAY
14	СУБОТА SATURDAY
15	НЕДІЛЯ SUNDAY

ЛЮТИЙ '26				
Пн	2	9	16	23
Вт	3	10	17	24
Ср	4	11	18	25
Чт	5	12	19	26
Пт	6	13	20	27
Сб	7	14	21	28
Нд	1	8	15	22

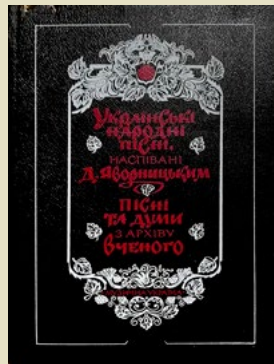

19 лютого — День Державного Герба України

Н. Хворостенко. Дмитро Яворницький.
Вітражний живопис, 2025

Н. Тітов. Плакат «Україна». 2025

Українські народні пісні, наспівані
Д. Яворницьким. Пісні та думи з архіву
вченого. К.: Муз. Україна, 1990

Дмитро Яворницький — етнограф та фольклорист

Ще в студентські роки Д. Яворницький записав (переважно від рідних та знайомих) понад 1000 пісень та 500 прозових фольклорних творів, а перші його наукові статті були наслідком експедицій по теренах колишньої Запорізької Січі, у яких було записано чимало фольклорно-етнографічних матеріалів. Навіть у Середній Азії він записував місцевий фольклор і фіксував етнографічні факти. Як директор Катеринославського історико-археологічного музею ім. О. Поля зібрав чимало етнографічних експонатів. У літературних творах Яворницького, зокрема в романі «За чужий гріх» (1907), знаходимо безліч цікавих етнографічних подробиць. Письменника називають представником

«етнографічного реалізму», бо ця проза насичена описами побуту, звичаїв, повір'їв, містить фольклорні образи і цитати.

Чимало історичних пісень, легенд, дум, переказів, казок, приказок є в книгах дослідника «Запорожжє в останках старини і преданіях народа» (1888) та «По следам запорожцев» (1898).

У 1906 р. вийшла книга «Малорусские народные песни, собранные в 1878–1905 годах». Упорядником збірки і записувачем текстів був Д.І. Яворницький. Тут є і 70 пісень з його рідної Сонцівки на Харківщині.

Дмитро Іванович мав прекрасний голос, чудово співав українські пісні, яких знав тисячі. У 1990 р. вийшла книга з нотаціями «Українські народні пісні, наспівані Д.І. Яворницьким. Пісні та думи з архіву вченого» — лише часточка з того огрому інформації, яку мала ця унікальна людина.

Михайло Красіков

8

ТИЖДЕНЬ
WEEK

16

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

17

ВІТОРОК
TUESDAY

18

СЕРЕДА
WEDNESDAY

19

ЧЕТВЕР
THURSDAY

20

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

21

СУБОТА
SATURDAY

22

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЛЮТИЙ '26

Пн	2	9	16	23
Вт	3	10	17	24
Ср	4	11	18	25
Чт	5	12	19	26
Пт	6	13	20	27
Сб	7	14	21	28
Нд	1	8	15	22

Афіша лекції
Дмитра Яворницького. 1900

Біржа на Миколаївській площі
Харкова. Фото початку 1880-х років

Дмитро Яворницький — лектор

У серпні 1883 р. магістрант Яворницький повертається з відрядження в колишні володіння Запорізької Січі. Він у піднесеному настрої, бо вдалось зібрати надзвичайно цікавий матеріал, і Микола Сумцов пропонує йому поділитися знахідками у вигляді публічних лекцій.

Перша лекція Яворницького відбулася 21 квітня 1884 р. у залі Харківської біржі на Миколаївській площі. Якщо на першу лекцію зібралось багато студентів, гімназистів, викладачів навчальних закладів, то на другій людей було набагато більше, і значною мірою за рахунок жіночої статі. Неймовірна подача матеріалу без конспекту, яскрава мова, нескінченні імпровізації захопленого темою молодого вченого одразу викликали схвалення всіх присутніх. Дві години пролітали непомітно, питання і супровід Яворницького вулицями міста до квартири. Тоді всім не вірилося, що таке викладання історії може бути взагалі.

Як лектор Яворницький був неперевершеним, подаючи приклад іншим викладачам і наживаючи цим собі ворогів. Молоді жінки не зводили з нього очей, а коли він додав у свою розповідь коротенькі співі запорізьких пісень, одразу закохувалися в нього.

Після успіху в Харкові Дмитро Яворницький читав лекції в інших містах України, мав шалений успіх і став популярним. Його лекції в маленьких містах ставали справжньою подією, про це потім подовгу говорили слухачі і писала преса. Ці ж лекції надали йому авторитету серед студентства, особливо українців за походженням.

Найбільше в Україні любили розповіді Яворницького про козарів, бандуристів, лірників, нерідко вони супроводжувались співами, він сам знав багато пісень і чудово їх співав.

Андрій Парамонов

9

ТИЖДЕНЬ
WEEK

23

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

24

ВІТОРОК
TUESDAY

25

СЕРЕДА
WEDNESDAY

26

ЧЕТВЕР
THURSDAY

27

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

28

СУБОТА
SATURDAY

1

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЛЮТИЙ '26

Пн	2	9	16	23
Вт	3	10	17	24
Ср	4	11	18	25
Чт	5	12	19	26
Пт	6	13	20	27
Сб	7	14	21	28
Нд	1	8	15	22

Дружини Дмитра Яворницького

Першою дружиною Дмитра Яворницького стала купецька донька Варвара Петрівна Кокіна (1862 р.н.), батько якої виготовляв і продавав солодощі. Вінчання відбулося в Харкові 18 лютого 1883 року у Вознесенській церкві. Якщо Яворницький вже просувався на шляху до професорського звання при Імператорському Харківському університеті, то його наречена не мала таких перспектив. У тому ж 1883 році вона стає вчителькою музики в Харківському єпархіальному училищі для дівчат духовного звання. Проживало молоді подружжя в будинку №6 по Німецькій вулиці (сучасна вулиця Сковороди), де вони знімали квартиру. Будинок цей до наших днів не зберігся.

Дмитро Іванович пізніше буде писати, що він кохав свою першу дружину, однак шлюб виявився невдалим, і вони розлучились у 1885 році. Офіційне розлучення було затверджено в Харківській духовній консисторії лише 2 вересня 1915 року, за яким Варварі Яворницькій було дозволено вступити у другий шлюб, а от на Дмитра Яворницького була накладена епітیمія, тобто саме його визнали винним у розірванні шлюбу.

Артем Погрібний. Будинок купця Іконнікова, де орендувало квартиру подружжя Яворницьких, п., акв.

Друга дружина Яворницького Серафіма Бурякова

Тільки після лютневої революції 1917 року Дмитро Яворницький зміг заново шукати собі офіційно нову дружину. Нею стала вчителька Ново-Койдакського початкового жіночого училища Серафіма Дмитрівна Бурякова (1879 року народження). Нове подружжя офіційно оформило громадянську реєстрацію браку, а 31 жовтня 1918 року вони повинчалися у Знаменській церкві Катеринослава.

Серафіма Бурякова закінчила Києво-подільську жіночу гімназію, у 1898 році — педагогічні курси при Фундукліївській жіночій гімназії, а в 1917 році — курси для підготовки учителів початкових училищ при Катеринославському педагогічному інституті. З Яворницьким вона познайомилась у стінах музею, куди приводила на екскурсію учнів, сам професор Катеринославського університету був частим гостем в родині Бурякових.

Серафіма Дмитрівна після шлюбу деякий час працювала в різних навчальних закладах Катеринослава, однак з 1924 року присвятила своє життя чоловікові, виконуючи обов'язки його секретаря. Дітей у них не було. Померла С.Д. Бурякова у травні 1943 року, місце поховання на сьогодні втрачено.

Андрій Парамонов

10

ТИЖДЕНЬ
WEEK

2

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

3

ВІВТОРОК
TUESDAY

4

СЕРЕДА
WEDNESDAY

5

ЧЕТВЕР
THURSDAY

6

П'ЯТИЦЯ
FRIDAY

7

СУБОТА
SATURDAY

8

НЕДІЛЯ
SUNDAY

8 березня —
Міжнародний
жіночий день

БЕРЕЗЕНЬ '26

Пн	2	9	16	23	30
Вт	3	10	17	24	31
Ср	4	11	18	25	
Чт	5	12	19	26	
Пт	6	13	20	27	
Сб	7	14	21	28	
Нд	1	8	15	22	29

9 березня 1814 р. — день народження Т.Г. Шевченка

10 березня — День Державного Гімну України

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

«Кобзар» Тараса Шевченка з автографом Д. Яворницького на форзаці. Женева, печатня Громади, 1878

Н. Тітов. Плакат
«Гімн України», 2022

Дмитро Яворницький — шукач пам'яток про Тараса Шевченка

Академік Яворницький був неперевершеним шукачем пам'яток та антикварних речей. «Вештаючись по всіх світах, вишукуючи та добуваючи скрізь різну старовину та всякі рідкості, я здобув, між іншим, великий, коштовний, несподіваний для самого себе матеріал, який стосується до біографії нашого великого Т.Г. Шевченка», — писав він. Яворницький розшукав, викупив у власників та опублікував автобіографію поета, листи Шевченка й П. Куліша, офіційні документи Оренбурзького прикордонного корпусу. Дещо зі знахідок дослідник прокоментував у збірнику «Матеріали до біографії Т.Г. Шевченка» (1909). Зокрема, оригінал Шевченкової автобіографії він придбав у вдови редактора катеринославської газети П. Зуйченка, який колись отримав його від П. Куліша; справу про переведення Шевченка в Оренбурзький батальйон — у вдови М. Ва-

вилова, якому свого часу в документ загорнули тютюн в оренбурзькій крамниці. Оригінали, розшукані й опубліковані істориком, нині зберігаються в національних хранилищах. У збірці Національного музею Т. Шевченка є примірники «Матеріалів...», кошти від продажу яких призначалися для фонду пам'ятника поетові в Києві. Окрасою колекції є знамените видання поеми «Гайдамаки» (СПб, 1886) з передмовою Дмитра Яворницького та кишеньковий «Кобзар» (Женева, 1878). Наш примірник «Кобзаря» належав істориком, про що свідчить напис: «Д.І. Яворницький. Куплено в Варшаві 1896 р. за 3 руб.». Наклад книжечки, надрукованої в типографії Старої Громади під розмір упаковки цигаркового паперу французької фірми Abadie, везли через російський кордон, маскуючи під цигаркову продукцію. «Сей Кобзарик, — писав І. Франко, — зробив свого часу велику сенсацію в Галичині і, вдово, тисячами примірників був перевезений до Росії...».

Тетяна Калініна

11

ТИЖДЕНЬ
WEEK

9

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

10

ВІТОРОК
TUESDAY

11

СЕРЕДА
WEDNESDAY

12

ЧЕТВЕР
THURSDAY

13

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

14

СУБОТА
SATURDAY

15

НЕДІЛЯ
SUNDAY

БЕРЕЗЕНЬ '26

Пн	2	9	16	23	30
Вт	3	10	17	24	31
Ср	4	11	18	25	
Чт	5	12	19	26	
Пт	6	13	20	27	
Сб	7	14	21	28	
Нд	1	8	15	22	29

Д. Яворницький у своєму кабінеті на фоні фотографії з картини «Судня рада» (за офортом Т. Шевченка). Фото М. Мацапури. 1935

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Дмитро Яворницький — шукач пам'яток про Тараса Шевченка

Про одну з історій, почутих від Д. Яворницького, дізнаємося зі спогадів першого директора Державного музею Т.Г. Шевченка Миколи Мацапури. У 1935 р. його як науковця Інституту Т. Шевченка відрядили до Всеукраїнського історичного музею в Дніпропетровську. Фонди якого сягали 75 тисяч одиниць зберігання. На той час академіка вже було відсторонено від керівництва музеєм, але в фондосховищі залишилися розшукані ним речі. За часи директорства Яворницький завів широкі знайомства з перекупниками; та й сам частенько навідувався на блошиний ринок «попишпорити». Якось поміж всякої всячини побачив «Кобзаря» із вклеєними листами. За мізерну ціну купив книжку й швидко дописав її до музею. Це був «Кобзар» 1860 р. з дарчим написом «Марії Степанівні Козачковской з чоловіком і дітками. Т. Шевченко» та листами поета періоду заслання. Книж-

Б. Залеський. Урочище Чиркала. Акварельне повторення малюнка Т. Шевченка. 1851

ка, надіслана з Петербурга, десятиліттями зберігалася в нащадків Козачковського, а до перекупника потрапила разом із рештками речей із валізи сина, украденої в вагоні потяга. Завдяки Яворницькому Мацапура розшукав у фондосховищі акварель Бр. Залеського «Чиркала», дві фотокартки поета та плакат про відзначення перших шевченківських роковин у підавстрійському Львові. Усі ці речі молодий науковець отримав із рук наступника Яворницького без жодної згадки про джерело надходження. Нині «Кобзар» та чотири листи належать Інституту літератури ім. Т. Шевченка; решта речей — Національному музею Тараса Шевченка. Тут зберігається фото Д. Яворницького біля репродукції картини за офортом «Судня рада» та один із начерків І. Репіна до проєкту пам'ятника Кобзареві в Києві. Наприкінці 1920-х років. Репін на прохання Д. Яворницького розшукав акварель, виконану заради «святої справи» вшанування пам'яті поета.

Тетяна Калініна

12

ТИЖДЕНЬ
WEEK

16

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

17

ВІТОРОК
TUESDAY

18

СЕРЕДА
WEDNESDAY

19

ЧЕТВЕР
THURSDAY

20

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

21

СУБОТА
SATURDAY

22

НЕДІЛЯ
SUNDAY

БЕРЕЗЕНЬ '26

Пн	2	9	16	23	30
Вт	3	10	17	24	31
Ср	4	11	18	25	
Чт	5	12	19	26	
Пт	6	13	20	27	
Сб	7	14	21	28	
Нд	1	8	15	22	29

Яків Новицький та Дмитро Яворницький

На зламі століть, коли українська історична свідомість боролася за право на існування, двоє непересічних дослідників — Яків Новицький і Дмитро Яворницький — стали опорою національної пам'яті на півдні України. Їхній внесок у дослідження та збереження спадщини Степової України — не просто науковий подвиг, а культурна місія.

Яків Павлович Новицький, нащадок славетного козацького роду, обрав шлях педагога і краєзнавця. Як учитель земських шкіл, він не лише навчав, а й формував світогляд учнів через краєзнавчі проєкти, археологічні експедиції та глибоку пошану до рідного краю.

Із 1880-х років розпочинається дружба і наукова співпраця з Д.І. Яворницьким. Від офіційних звернень до емоційно насичених обмінів думками — листування між ними стало літописом глибокого людського і професійного єднання.

Яків Новицький звертався у листах до Дмитра Яворницького фразами, які показували, що дослідники дивляться на цей світ під одним, українським, ракурсом.

«Мій друже єдиний! Поздравляю Вас с днем ангела и желаю Вам віку довгого, здоров'я доброго, щасливої долі. С сего часу і до віку хай Вам сонце сяє, блещуть зорі, світє місяць — хай освіщають працювиту дорогу науки. Благословляю Вас на все добре Байдою, Сагайдашним, Залізняком, Палієм и всіма славними и святими запорожцами и гайдамаками. Аминь. Щиро прихильний Яків.» — лист Я.П. Новицького до Д.І. Яворницького. 25.10.1884. Разом із іншим листом Яків Новицький надіслав Дмитру Яворницькому сорочку, що особисто вишила для нього дружина Якова Павловича.

Особливо показовими є роки, коли Яворницький зазнавав утисків через свою наукову позицію. У цей

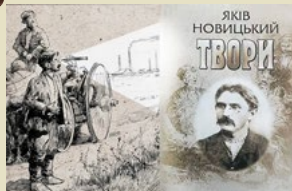
Портрет Я. Новицького

Запорізький національний університет

Д. Яворницький у сорочці від дружини Я. Новицького. Фото 1890-ті

Новицький Я. Твори у 5-ти томах. На обкладинці портрет автора у сорочці від дружини

час Новицький стає не просто другом, а підтримкою, порадиником і моральним наставником.

У 1902 році, після заснування Музею імені Поля та призначення Яворницького його директором, співпраця з Новицьким зміцнилася. Археологічні знахідки, наукові ідеї, методичні обміни — усе це стало частиною великої справи.

А згодом, у 1921 році, Новицький сам очолює новостворений Запорізький історико-краєзнавчий музей, закріплюючи спадщину, яку вони плекали разом.

Ця наукова дружба — приклад того, як інтелектуальна солідарність перетворюється на фундамент національного самопізнання.

Сергій Білівненко

13

ТИЖДЕНЬ
WEEK

23

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

24

ВІТОРОК
TUESDAY

25

СЕРЕДА
WEDNESDAY

26

ЧЕТВЕР
THURSDAY

27

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

28

СУБОТА
SATURDAY

29

НЕДІЛЯ
SUNDAY

БЕРЕЗЕНЬ '26

Пн	2	9	16	23	30
Вт	3	10	17	24	31
Ср	4	11	18	25	
Чт	5	12	19	26	
Пт	6	13	20	27	
Сб	7	14	21	28	
Нд	1	8	15	22	29

«Що й досі снить романтик Яворницький»

«Що й досі снить романтик Яворницький» — останній рядок із поезії Миколи Зерова «Розмова на пароплаві» (1931). Мається на увазі історичний козацький міт, створений харківськими романтиками на початку XIX століття і розкручений Дмитром Івановичем Яворницьким на переході у вік двадцятый.

Яворницького називали Вальтером Скоттом української науки і порівнювали його праці про Запоріжжя з поезією і лицарськими пригодницькими романами. Поетична збірка Яворницького «Вечірні зорі» вийшла у світ 1910 року. А потреба в поетичній творчості жила у Яворницького протягом всього життя. Улюбленим поетом ученого був Тарас Шевченко. Програмною у шевченкознавстві вважається праця Д. Яворницького «Запорожці в поезии Т.Г. Шевченко» (1912).

І якщо, за спогадами Дмитра Івановича цікавість до запорожців з'явилася у нього в дитинстві, коли слухав, як батько по складах читав «Тараса Бульбу» Гоголя, то збірка оповідань «Між панами» Яворницького — це така собі картина повного вилюднення колишньої козацької шляхти з хуторів «Мертвих душ» Гоголя і «Пана Халаявського» Квітки-Осноров'яненка.

Найвідомішим серед усіх вважається автобіографічний, написаний в дусі романів виховання твір «За чужий гріх» (1909). Виходячи з назви, наскрізним у романі виступає поняття «чужого гріха». Гриць Дурденко, головний герой, усе своє життя відчував несправедливе до себе ставлення. Спочатку в родині: його не любили, карали за будь-яку провину, потім тавро селяка у бурсі, далі нужденне життя голодного студента, тяжка праця земського вчителя і лікаря, розрив із коханою через заборону шлюбу її батьком. Чому? Головний герой намагається розібратися у причинах. І з'ясує,

ЛІТ
МУЗЕЙ

що був позашлюбним небажаним дитям. І звідси — збій програми. Ця теза «чужого гріха» розростається в романі в ідею найвищої і неминучої відповідальності кожної людини і цілих поколінь перед історією. І лише самовіддана праця, за Яворницьким, веде людину, рід і народ до самоочищення, духовної спокути і порятунку. Прообразом Грицька Дурденка, головного героя роману, був сам Д. Яворницький.

Цей роман варто прочитати кожному, хто ризикне вловити вайб харківських літературних вечорів в родині поета Якова Щоголіва, дізнатися, якими в повсякденні були геніальний мовознавець О. Потебня і професор Сумцов — учителі та найближчі друзі Дмитра Івановича.

Ольга Бондар-Різниченко

14

ТИЖДЕНЬ
WEEK

30

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

31

ВІТРОК
TUESDAY

1

СЕРЕДА
WEDNESDAY

2

ЧЕТВЕР
THURSDAY

3

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

4

СУБОТА
SATURDAY

5

НЕДІЛЯ
SUNDAY

КВІТЕНЬ '26

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

А. Погрібний.
Харківське
духовне
училище часів
навчання
Дмитра
Яворницького

Духовна освіта Дмитра Яворницького

Закінчивши церковно-парафіяльну школу у селі Борисівка-Сонцівка, Дмитро Яворницький поступив навчатись у 1867 р. у Харківське духовне училище на казенний рахунок. Сьогодні будівлю училища займає Харківська академія культури. Чотирьохкласне училище він закінчив за шість років у 1873 році, тому що пропустив один рік навчання через хворобу. Перебуваючи вдома у 1871–1872 роках, Дмитро допомагав батькові в церкві, набираючись досвіду для майбутнього служіння, та саме тоді й почав розуміти, що це не його покликання. Значно більше йому подобалося вивчати етнографічний та фольклорний матеріал серед місцевих жителів. Але батько наполягав на своєму: син має отримати духовну освіту, а йти проти батьківської волі на той час вважалося неприйнятним.

Між тим, закінчивши у 1873 році Харківське духовне училище, Дмитро Яворницький, якого записували тоді з прізвиськом «Зварницький», вступає до Харківської духовної семінарії. Сьогодні будівля семінарії належить Харківському апеляційному адміністративному суду, хоча після пожежі ним не використовується. І знову Дмитро мав підкоритися батькові, тим більше, що і тут навчатись Яворницькому доводилось казенним коштом. 1874 року його переводять у другий клас з поміткою, що він «допускається к переккзаменовке после каникул» з математики. Після 1876–1877 навчального року Яворницького перевели до п'ятого класу, однак він на заняття не з'явився, а вступив 22 вересня 1877 року до Імператорського харківського університету на історико-філологічний факультет.

*Андрій Парамонов,
Ольга Бондар-Різнченко*

15

ТИЖДЕНЬ
WEEK

6

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

7

ВІТРОК
TUESDAY

8

СЕРЕДА
WEDNESDAY

9

ЧЕТВЕР
THURSDAY

10

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

11

СУБОТА
SATURDAY

12

НЕДІЛЯ
SUNDAY

12 квітня — Великдень

КВІТЕНЬ '26

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

ХАРКІВСЬКИЙ
ІСТОРИЧНИЙ
МУЗЕЙ

... М. Ф. СУМЦОВА

18 квітня 1854 р.— день народження М.Ф. Сумцова

Дмитро Яворницький та Микола Сумцов

Дмитро Яворницький та Микола Сумцов були видатними діячами української науки та культури. Їх шляхи перетнулися у Харківському університеті. Тоді студент Дмитро Яворницький активно вивчав історію запорізького козацтва. У 1882 році за порадою свого викладача Миколи Сумцова молодий учений вирушив у Південну Україну, де активно вивчав історію Запоріжжя, проводив археологічні розкопки, записував місцевий фольклор. Дослідження Дмитра Яворницького у 1883–1884 роках були надруковані у періодичних виданнях Харкова, Катеринослава, Києва.

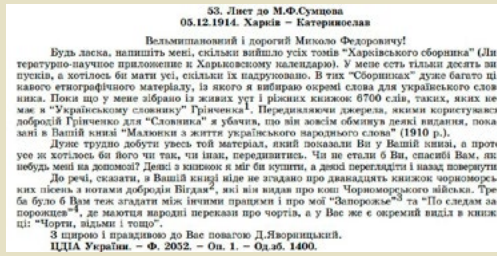
Після обвинувачень в «українофільстві» і «сепаратизмі» восени 1884 року Дмитро Іванович був позбавлений стипендії та звільнений з університету. Проте вчений продовжував спілкування з колегами-науковцями. На особливу увагу заслуговує листування Дмитра Яворницького з Миколою Сумцовим. У листах — часті звернення Дмитра Яворницького до Миколи Сумцова щодо рецензування його статей. Микола Сумцов високо оцінив наукову діяльність Дмитра Яворницького. У 1910 році у науковій праці «Діячі українського фольклору» учений дав високу оцінку працям Дмитра Яворницького: «По слідах запорожцев» (1898), «Вечірні зорі» (1910), «Словника української мови» (1920). Зі свого боку, Дмитро Яворницький присвятив Миколі Сумцову вірш під назвою «Працівнику за Україну». Дружні стосунки, спільні наукові інтереси, любов до української культури та історії поєднують двох учених-патріотів.

Оксана Желтобородова

Дмитро Яворницький.
Фото зі студії О.М. Іванницького

Микола Сумцов.
Фото з колекції ХІМ
імені М.Ф. Сумцова

Лист до М. Сумцова

16	ТИЖДЕНЬ WEEK
13	ПОНЕДІЛОК MONDAY
14	ВІВТОРОК TUESDAY
15	СЕРЕДА WEDNESDAY
16	ЧЕТВЕР THURSDAY
17	П'ЯТНИЦЯ FRIDAY
18	СУБОТА SATURDAY
19	НЕДІЛЯ SUNDAY

КВІТЕНЬ '26					
Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

21 квітня — день заснування першої фірми
Корпорації «КГ «Рубаненко і партнери»

**РЕТРО
ПРОБІГ**
ХАРКІВ '25

В. Скіп. Флаєр ретро-пробігу місцями Дмитра Яворницького у Харкові

Туристичні ретро-автопробіги 2024–2025 років у Харкові.

У 2025 році Харківським міськвиконкомом була підтримана ініціатива колективу Корпорації «Консалтингова група «Рубаненко і партнери» та прийнято рішення про встановлення меморіальної дошки на честь Леоніда Рубаненка, який був відомою людиною в Харкові та значним фахівцем у сфері економічного аналізу та оподаткування на всеукраїнському і міжнародному рівнях.

Його знали не тільки як відомого економіста та громадського діяча. Він грав на музичних інструментах та співав, захоплювався фотографуванням. А ще мав цікаве хоббі — був активним учасником авто-ретро-руху в країні. Разом ми започаткували окремий напрямок — ретро-автотуризм і побували у різних куточках України разом з Мартою — ретро-автомобілем 1967 року ВАЗ 21.

З друзями нам вдалося започаткувати у 2024 році експериментальний ретро-автопробіг на честь Леоніда Рубаненка. Перший із них пройшов маршрутом, який розробив сам Леонід Іванович у ювілейний рік для Григорія Квіткі-Осн'яненка, що включав харківські адреси, пов'язані з життям нашого великого земляка.

Учасники ретро-пробігу біля меморіальної дошки
Л.І. Рубаненку. Фото М. Ньюкіна. 2025

У 2025 році ретро-пробіг пролягав харківськими місцями Дмитра Яворницького і був присвячений 170-річчю з дня його народження, Дню автомобіліста України та пам'яті Леоніда Рубаненка. Цей туристичний маршрут розробив відомий дослідник харківської історичної спадщини Андрій Парамонов. Командором пробігу став харківський підприємець та активний учасник волонтерського руху Юзеф Броневський.

Завершився пробіг на вул. Чигирина Юлія, 5 (Дворянський), де мешкав керівник першого автоклубу у Харкові Петро Кульжинський і був зареєстрований сам автоклуб. Будинок, що відмітив своє 140-річчя, належить зараз Корпорації і на його фасаді встановлена меморіальна дошка Леоніду Рубаненку. У цьому будинку також 22 роки працює «Гостинна на Дворянській», яка разом із Корпорацією започаткувала проєкт «Великі земляки», у 2025 році присвячений Дмитру Яворницькому.

Людмила Рубаненко

17

ТИЖДЕНЬ
WEEK

20

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

21

ВІТРОК
TUESDAY

22

СЕРЕДА
WEDNESDAY

23

ЧЕТВЕР
THURSDAY

24

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

25

СУБОТА
SATURDAY

26

НЕДІЛЯ
SUNDAY

КВІТЕНЬ '26

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

ХАРКІВСЬКИЙ
ІСТОРИЧНИЙ
МУЗЕЙ

м. М. Ф. СУМЦОВА

Д.І. Яворницький та археологічні розкопки радянських часів

У 1926 році в Запоріжжі почалися масштабні археологічні розкопки. Власне, Дніпрогесівську археологічну експедицію було затверджено 17 лютого 1927 року. А 27 березня 1927 року керівником археологічних досліджень став відомий історик Дмитро Яворницький. Йому належить ґрунтовне видання «Дніпрові пороги», уперше надруковане в Харкові у 1928 році, яке мало величезний успіх й зразу перетворилося на бібліографічну рідкість.

У 1927–1928 роках в Дніпрогесівській археологічній експедиції працювали М. Бречкевич, В. Пархоменко, П. Матвієвський, В. Білий, Є. Федоровський, І. Левицький, С. Гамченко, В. Грінченко, М. Міллер, О. Тахтаї та представники музеїв України. Серед відкритих пам'яток — Середній Стіг, урочище Собачки, о-ви Вовчок, Виноградний, Стрільча Скеля. Результати наукових досліджень експедиції були надруковані в «Збірнику Дніпропетровського краєвого історично-археологічного музею» у 1929 році. «Вже зараз можна сказати, — писав Дмитро Яворницький, — що 40 тисяч знайдених експедицією експонатів змінюють первісну історію людства південно-східної Європи, і саме тому весь науковий світ слідкує за роботами експедиції». Багаторічні праці в зоні будівництва та затоплення мали ще один аспект — вони визначали напрямки пам'яткоохоронної політики держави, сприяли створенню законодавчої бази подальших робіт на новобудовах.

Оксана Желтобородова

Скеля, 14 Д.П.р. Експедиція з'їждь до порогів Юрія Ступака, Дніпропетровський і П. Федорович, Дніпропетровський Стіг, Ступачки, Кавчук, Борова, С.Б. Грінченко

Учасники експедиції з Д. Яворницьким

Відкриття центрального поховання в кургані № 7 на Кічкасі

Дмитро Яворницький на розкопках кургану біля колонії 01. Фото 1928 Фото 1928 р

18

ТИЖДЕНЬ
WEEK

27

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

28

ВІТРОК
TUESDAY

29

СЕРЕДА
WEDNESDAY

30

ЧЕТВЕР
THURSDAY

1

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

2

СУБОТА
SATURDAY

3

НЕДІЛЯ
SUNDAY

1 травня — День праці

КВІТЕНЬ '26

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

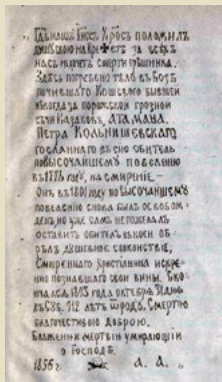
Могила Петра Калнишевського

Петро Калнишевський — останній кошовий отаман

У червні 1775 року російська імператорська армія оточила Запорізьку Січ, скориставшись відсутністю Запорізького війська і примусила кошового отамана Петра Калнишевського здатися без бою. Січ була пограбована і знищена, маніфестом Єкатеріни другої 3 серпня того ж року вона була ліквідована. Старшину на чолі із Калнишевським було заарештовано 25 червня 1776 року, на пропозицію князя Потьомкіна його було довільно заслано до Соловецького монастиря. Петро Іванович просидів у монастирській келії під охороною до свого помилування, яке сталося 3 квітня 1801 року, а помер він 31 жовтня 1803 року на 113-му році життя. Поховання Калнишевського на головному подвір'ї Соловецького монастиря до наших днів не збереглося, лише могильна плита лежить на паперті соборного храму.

Народився Петро Калнишевський 20 червня 1690 року в с. Пустовийтівка Костянтинівської сотні Лубенського полку, в юному віці він розпочав свій шлях у Запорізькому війську, згодом був обраний військовим осавулом, суддею, а з 1762 року — кошовим отаманом. На чолі з ним військові запорожців підтримало імператорську армію під час війни з Туреччиною 1768–1774 років, Калнишевський отримав найвищу нагороду — ор-

Текст на могилі Петра Калнишевського

Обкладинка публікації Яворницького про отамана Калнишевського

ден Андрія Первозванного та чин генерал-поручника. Та це не врятувало його від підлості московців.

Коштом Калнишевського в Ромнах було побудовано Покровську церкву, в Поставойтівці — Троїцьку церкву та в Смілому — Миколаївську церкву. Він дарував у храми церковні книги, начиння, засновував і підтримував школи.

Дмитро Яворницький навесні 1887 року перебував в Соловецькому монастирі, щоб дізнатися про долю Калнишевського. Яворницький опрацював монастирські архіви і зібрав доволі цікаві відомості про утримання Петра Івановича. Того ж 1887 року Яворницький підготував публікацію про Калнишевського.

У 2008 році Помісний Собор Української православної церкви Київського патріархату канонізував останнього кошового отамана до ліку святих як Петра Багатостраждального, чесні останки його слід вважати святими мощами.

Андрій Парамонов

19	ТИЖДЕНЬ WEEK
4	ПОНЕДІЛОК MONDAY
5	ВІТРОК TUESDAY
6	СЕРЕДА WEDNESDAY
7	ЧЕТВЕР THURSDAY
8	П'ЯТИЦЯ FRIDAY
9	СУБОТА SATURDAY
10	НЕДІЛЯ SUNDAY
8 травня — День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років	
ТРАВЕНЬ '26	
Пн	4 11 18 25
Вт	5 12 19 26
Ср	6 13 20 27
Чт	7 14 21 28
Пт	1 8 15 22 29
Сб	2 9 16 23 30
Нд	3 10 17 24 31

17 травня — День пам'яті жертв політичних репресій

Д.І. Яворницький. Фото в кабінеті. 1935

Дмитро Яворницький з другою дружиною Серафімою Дмитрівною

Репресії щодо Д. Яворницького 1933 року

На початку серпня 1933 р., коли вже гра в «українізацію» була закінчена, старий «націоналюга» Яворницький був звинувачений в «українському буржуазному націоналізмі», підтримці міфічної «Спілки визволення України» і наданні прихистку в Дніпропетровському краєзнавчому музеї «петлюрівцям». 31 серпня 1933 р. вийшов наказ про звільнення Д. Яворницького з посади директора музею. Одразу академіку перестали платити пенсію, і не платили її 4 місяці. Родина жила за рахунок того, що продавала власні речі. Стан здоров'я Дмитра Івановича значно погіршився, оскільки до фізичних хвороб додалися моральні страждання, адже досвідченого фахівця не просто звільнили з поса-

ди директора, а, як він казав, «зовсім вичистили з музею», тобто заборонили працювати в закладі, якому він віддав понад 30 років життя, для якого зібрав безліч безцінних експонатів, зробив прекрасну експозицію, налагодив всю роботу. У листі до М.М. Железняка від 25 січня 1934 р. Яворницький писав: «В музей я зовсім не хожу і тепер там за директора якийсь Карпенко. Мене і всіх моїх співробітників <...> вичистили із музею як «контрреволюційне кубло».

Академічну пенсію вченому повернули, виплатили й за ці 4 місяці, а згодом і збільшили, навіть безкоштовну путівку дали в санаторій, регулярно запрошували на сесії в академію, але втраченого здоров'я було не повернути, неможливо було забути образу відлучення від дітища, якому віддано стільки сил і любові.

Михайло Красіков

20

ТИЖДЕНЬ
WEEK

11

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

12

ВІТОРОК
TUESDAY

13

СЕРЕДА
WEDNESDAY

14

ЧЕТВЕР
THURSDAY

15

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

16

СУБОТА
SATURDAY

17

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ТРАВЕНЬ '26

Пн	4	11	18	25	
Вт	5	12	19	26	
Ср	6	13	20	27	
Чт	7	14	21	28	
Пт	1	8	15	22	29
Сб	2	9	16	23	30
Нд	3	10	17	24	31

18 травня — Міжнародний день музеїв

Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д.І. Яворницького, наші дні

Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д.І. Яворницького

У 1905 р. для обласного музею ім. О.М. Поля, директором якого на той час був Дмитро Іванович Яворницький, було зведено окрему будівлю на Соборній площі за проектом Г. Панафутіна. Основна експозиція розташовувалась у великій центральній «білій залі» з декоративним оздобленням, яка освітлювалася верхнім ліхтарем.

У 1970-х роках проведено реконструкцію та добудовано новий корпус з 9 залами і діорамою «Битва за Дніпро», де експонуються найцінніші артефакти з колекції, яка сьогодні нараховує близько 300 тис. предметів.

Історію краю розкривають зали, присвячені археології, козацтву, періоду промислової революції ХХ ст., Українській революції 1917–1921 рр., радянському тоталі-

Експозиція в 2-й залі музею

В. Ковтун. Кам'яні статуї біля Музею у місті Дніпро, п., о. 2025

тарному режиму (репресії, Голодомор), сучасній історії, Другій світовій війні. Однією з найцікавіших є 2-га зала, що розкриває історію України і краю ХІV–ХІVІІІ ст., зокрема Запорізької Січі: устрій, участь у революції середини ХVІІІ ст., військова справа, побут, традиції. Це зразки козацької зброї, клейноди, курільні люльки, одяг, посуд, церковні речі, книги і документи ХVІ–ХVІІІ ст., частину яких зібрано Дмитром Яворницьким. Він же започаткував колекцію кам'яної пластики (104 статуї від доби неоліту до середньовіччя), одну з найбільших у Європі.

2016 року в діорами розташовуються зали Музею сучасної російсько-української війни. З 2022 р. через обстріли експозицію розібрано, предмети убезпечені. На сьогодні в музеї працюють 4 зали з мистецтвознавчими та історико-культурологічними виставками.

Колектив музею

21

ТИЖДЕНЬ
WEEK

18

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

19

ВІТОРОК
TUESDAY

20

СЕРЕДА
WEDNESDAY

21

ЧЕТВЕР
THURSDAY

22

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

23

СУБОТА
SATURDAY

24

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ТРАВЕНЬ '26

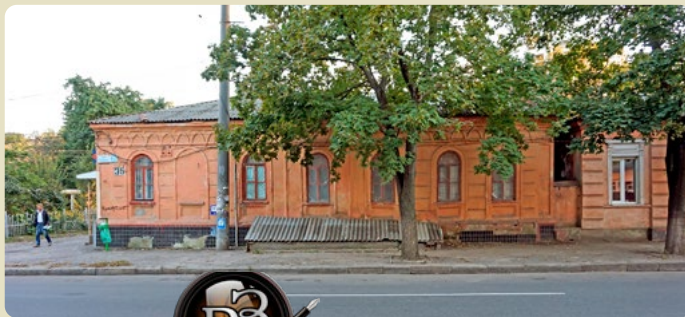
Пн	4	11	18	25
Вт	5	12	19	26
Ср	6	13	20	27
Чт	7	14	21	28
Пт	1	8	15	22
Сб	2	9	16	23
Нд	3	10	17	24
	31			

Яків Щоголев

Дмитро Яворницький та родина Щоголевих

З харківським поетом і одним із класиків української поезії Яковом Івановичем Щоголевим познайомив Дмитра Яворницького його вчитель — Микола Сумцов. Напевно ж, це знайомство сталося ще наприкінці 1870-х років, коли Яворницький обрав себе шлях вивчення історії Запорізької Січі. Молодий учений неодноразово бував у Щоголева вдома на Коцарській вулиці, між ними існувала переписка, у 1882 році старий Щоголев збирався навіть їхати на Запоріжжя, де провів дослідження Яворницький. Ба більше, коли у квітні 1884 року проходили публічні лекції Яворницького, Яків Щоголев присвятив йому поезію «Степ», яка була опублікована у Харківських губернських відомостях, а пізніше — у збірці «Слобожанщина». У вересні того ж 1884 року Щоголев запрошує Яворницького до себе, коли до нього хотів завітати Марко Кропивницький: «Во всяком случае — приходите: мы Вам от души рады во всякое время».

Будинок Я. Щоголева по Коцарській вулиці, де бував Д. Яворницький (не зберігся)

У 1883 році Яворницький невдало одружився, він вважав, що у розлученні винна саме його дружина — Варвара Кокіна. Між тим, у 1884 році молодшій доньці Якова Щоголева виповнюється 16 років, як пише сам Яворницький в листі до Цезаря Білиловського, «котра щиро була закохана в мене». У 1886 році Єлизавета Щоголева одружується з князем Володимиром Шаховським, у них народжується син Валентин, який, не проживши і року, помирає у 1888 році. Велику моральну підтримку у цих трагічних обставинах Єлазаветі надавав у своїх листах Яворницький. У травні 1892 року вона поїхала до Дмитра Івановича в Середню Азію. Однак кохання і родинне життя — різні речі, вони не ужились, і наступного 1893 року Єлизавета Шаховська повернулася в маєток чоловіка. Звісно, що її там не прийняли, і вона поїхала до батька, який теж був не радий таким обставинам і міг звинувачувати у цьому Яворницького. Мабуть, саме це було причиною охолодження у стосунках між Щоголевім та Яворницьким.

Андрій Парамонов

22

ТИЖДЕНЬ
WEEK

25

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

26

ВІТОРОК
TUESDAY

27

СЕРЕДА
WEDNESDAY

28

ЧЕТВЕР
THURSDAY

29

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

30

СУБОТА
SATURDAY

31

НЕДІЛЯ
SUNDAY

31 травня — Свята Трійця

ТРАВЕНЬ '26

Пн	4	11	18	25	
Вт	5	12	19	26	
Ср	6	13	20	27	
Чт	7	14	21	28	
Пт	1	8	15	22	29
Сб	2	9	16	23	30
Нд	3	10	17	24	31

Дмитро Яворницький у Катеринославі

1885 року Яворницький писав своєму другу Я. Новицькому: «Якби можна було приліпитись міні чим-небудь, чи там писарем, чи там членом яким у городі Катеринославі, — умер би і не пішов би геть з нього». Але до осілого життя лишалося ще з двадцять років. А поки що місто стало для нього чимось на взірць «Коша». Звідси було недалеко до Києва, Харкова та Полтави, і ще ближче до Порогів, Хортиці, Великого Лугу, Новомосковська, Нікополя, Покровського, Капулівки, наповнених пам'яттю та історіями козацтва.

Яворницький легко сходився з людьми. Тож невдовзі після першого візиту до міста він став «своїм». У нього формується широке коло друзів і кореспондентів. Він

Комерційне училище у Катеринославі, де викладав Дмитро Яворницький. Листівка поч. ХХ ст.

починає друкуватись у місцевій пресі. Він відкриває шлях до місцевих маєтків з їх колекціями та можливостями археологічних досліджень. Читає багато лекцій.

На початку ХХ ст. усе було вже геть інше. Змінилися і місто і люди. У Яворницького тепер були дім та музей. Тепер доводилося регулярно відвідувати Земство. А у 1913 р. обійняти і посаду гласного Миської думи. Він викладав і, як і раніше, читав лекції в аудиторіях та клубах міста. Останнім великим проектом, у створенні якого він брав участь, став Катеринославський університет, у якому (як і у Вищому інституті народної освіти) він став першим очільником кафедри українознавства.

Після відсторонення від роботи у 1933 році у Дмитра Івановича лишився лише дім та парк ім. Шевченка як місце щоденних прогулянок.

Валентин Старостін

23

ТИЖДЕНЬ
WEEK

1

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

2

ВІТОРОК
TUESDAY

3

СЕРЕДА
WEDNESDAY

4

ЧЕТВЕР
THURSDAY

5

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

6

СУБОТА
SATURDAY

7

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЧЕРВЕНЬ '26

Пн	1	8	15	22	29
Вт	2	9	16	23	30
Ср	3	10	17	24	
Чт	4	11	18	25	
Пт	5	12	19	26	
Сб	6	13	20	27	
Нд	7	14	21	28	

В. Ковтун.
Дмитро Яворницький в музеї біля
колекції половецьких кам'яних статуй,
п., о., 2025

№ 26. Музей Поля. Єкатеринослав.

Заснування музею в Катеринославі

За первісним проєктом 1900 р. земство бажало створити «пам'ятник Олександрі Полю» у вигляді лише геологічного музею при Вищому гірничому училищі. Та відкрита 6 травня 1902 р. експозиція Обласного музею ім. О.М. Поля мала більш складну структуру. А розробленим цього ж року планом музей передбачався вже як багатoproфільний просвітницький центр.

3 весни 1904 р., коли Дмитро Іванович прийняв посаду директора, він почав поступово і наполегливо міняти музей під свої вподобання, незважаючи на прийняту концепцію, із самого початку відновлював його, як Музеум старожитностей. Перші екскурсії у новому корпусі було проведено вже на початку літа 1905 р. І посилаючись на масштабність зібраних колекцій і відчутну нестачу приміщень, Яворницький відмовив Науковому товариству у створенні зали засідань. На поповнення

природно-історичних відділів він погоджувався лише під тиском. Але й тут «вिकручувався».

У 1910-х роках він домігся від Земства будівництва другого корпусу музею, який йому так і не довелося побачити завершеним. У часи революцій і воєн він, як міг (з перемінним успіхом), рятував музей від пограбування і так само намагався врятувати приватні колекції міста в музеї.

У 1920-х роках він завершує свою реорганізацію музею в історико-археологічний. Частина предметів передається відновленому художньому музею, частина — новоствореному зоологічному. Незважаючи на постійні скарги на «шкідництво», «ідеологічну невитриманість» та «буржуазний націоналізм», Яворницькому вдається втримувати музей від потужних пропагандистських коливань, аж до звільнення у 1933 році.

Валентин Старостін

24

ТИЖДЕНЬ
WEEK

8

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

9

ВІТОРОК
TUESDAY

10

СЕРЕДА
WEDNESDAY

11

ЧЕТВЕР
THURSDAY

12

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

13

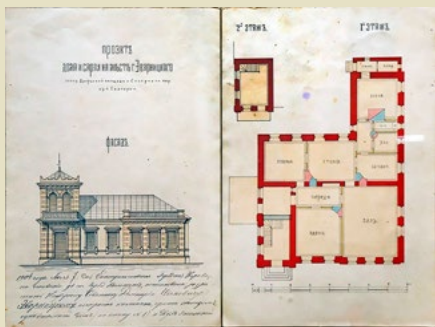
СУБОТА
SATURDAY

14

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЧЕРВЕНЬ '26

Пн	1	8	15	22	29
Вт	2	9	16	23	30
Ср	3	10	17	24	
Чт	4	11	18	25	
Пт	5	12	19	26	
Сб	6	13	20	27	
Нд	7	14	21	28	

Проект будинку Д. Яворницького у Катеринославі

Вю Ковтун. Будинок-музей Дмитра Яворницького в місті Дніпро, П., о., 2025

Будинок Яворницького в Катеринославі

120 років тому Дмитро Яворницький остаточно вирішив осісти у м. Катеринославі, поближче до Січі. І, як поважний козак, він вирішив поставити свій курінь.

Земля під курінь знайшлась досить швидко. Уже багато років на Палацовій площі була в запустінні ділянка, що належала його старому товаришу Г. Маркевичу. Маючи скромні фінанси, будував він без надмірності за проектом Л. Бродницького дім усього на чотири кімнати, з передпокоєм, службами і бельведером.

Холостячий «курінь» (лише з 1918 р. його взяла у свої руки Серафіма Дмитрівна) поступово наповнювався скарбами. Яворницький любив речі з історією. І вмів сам створювати їх історії. Будинок наповнювався друзями. Друзі дивилися з портретів, промовляли із сторінок книжок та з аркушів листів. Вони приїздили на гостину, лишаючи свій слід у будинку. У 1920 р. під час тривалого візиту М. Струнників створив у перед-

покої розпис «Тарас Бульба із синами» доповнивши створені в часи «куріня» «Сцени з козацького життя» роботи Т. Ткаченка. Яворницький любив своє «гніздо» без міри. Виїжджав із нього лише у відрядження, відмовляючись навіть від поїздок на курорти. Відмовився і від переїзду до Києва, який йому пропонували. Навіть у важкі роки він намагався підтримувати будинок і багато дрібної роботи виконував самостійно.

По його смерті будинок лишили за Серафімою Дмитрівною, яка планувала перетворення його на музей. Але світ, створений у ньому, протривав недовго. У 1942 р. дім був конфіскований, а вдова відселена на Садову, 15. Спустошений будинок по війні передали історичному музею. У 1964 році для відвідувачів відкрито передпокії та кабінет. Інші приміщення займали фонди музею. На 1970-ті будинок настільки занепа, що його було закрито. Аж у 1982 році було прийнято рішення про створення меморіального музею і проведення ремонту будинку. З листопада 1988 року старий будинок відкрився для відвідувачів.

Валентин Старостін

25

ТИЖДЕНЬ
WEEK

15

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

16

ВІТОРОК
TUESDAY

17

СЕРЕДА
WEDNESDAY

18

ЧЕТВЕР
THURSDAY

19

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

20

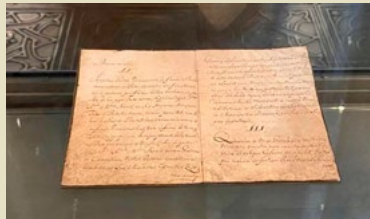
СУБОТА
SATURDAY

21

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЧЕРВЕНЬ '26

Пн	1	8	15	22	29
Вт	2	9	16	23	30
Ср	3	10	17	24	
Чт	4	11	18	25	
Пт	5	12	19	26	
Сб	6	13	20	27	
Нд	7	14	21	28	

Оригінал першої в Європі Конституції та булава, що належала П. Орлику та І. Мазепі, на виставці до 30-річчя Незалежності України в Софії Київській. Фото Л. Рубаненко. 2021

Конституція Пилипа Орлика

Щороку 28 червня ми відзначаємо День Конституції України на честь ухвалення Основного Закону незалежної держави в 1996 році. Однак історія конституційних ідей на українських землях сягає набагато глибшого часу. Однією з найвизначніших пам'яток цього шляху є «Пакти й Конституції прав і вольностей Війська Запорозького», відоміші як Конституція Пилипа Орлика.

Ця угода, укладена 5 (16) квітня 1710 року в місті Бендери (нині Молдова) після смерті гетьмана Івана Мазепи між його наступником гетьманом Пилипом Орликом та козацькою старшиною і запорожцями. Документ, відомий як Конституція, був по суті договором між гетьманом та Військом Запорізьким, що визначав права й обов'язки сторін, а також основи державного устрою Гетьманщини в екзилі. Він закріплював державний суверенітет України, хоч і під протекторатом Швеції, але з територіальною

цілісністю та кордонами; уперше в Європі письмово закріплював ідеї обмеження влади монарха/правителя, розподіляючи її між гетьманом, Генеральною Радою (парламентом козацької старшини) та Генеральним Судом; визначав соціально-політичні права.

На цій підставі частина істориків та правознавців визначають документ як першу Конституцію в Європі і предтечу сучасної Конституції України. Однак деякі дослідники не бачать підстав розглядати угоду як Конституцію у сучасному розумінні, бо це був договір між гетьманом і козацькою елітою, а не акт, прийнятий усім народом; вона була укладена в умовах еміграції та не набула чинності на території Гетьманщини, яка перебувала під контролем Московії. Власне, слово «Конституція» тут означає «постанови», «рішення», «закони», і написаний документ із урахуванням досвіду угод між польським королем та шляхтою.

Філіпп Дикань

26

ТИЖДЕНЬ
WEEK

22

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

23

ВІТОРОК
TUESDAY

24

СЕРЕДА
WEDNESDAY

25

ЧЕТВЕР
THURSDAY

26

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

27

СУБОТА
SATURDAY

28

НЕДІЛЯ
SUNDAY

28 червня — День Конституції України

ЧЕРВЕНЬ '26

Пн	1	8	15	22	29
Вт	2	9	16	23	30
Ср	3	10	17	24	
Чт	4	11	18	25	
Пт	5	12	19	26	
Сб	6	13	20	27	
Нд	7	14	21	28	

Іван Михайлович Біч-Лубенський.
Фото 1910-х років

Будинок Костянтина Біч-Лубенського на Спархіяльній вулиці

Дмитро Яворницький і родина Біч-Лубенських

Серед друзів і приятелів Дмитра Яворницького було багато різного роду людей, яких він зацікавив історією Запоріжжя. На особливого місці стоять брати Біч-Лубенські.

Костянтин Михайлович Біч-Лубенський (1860 р. н.) закінчив у 1880 р. Другу харківську гімназію та пішов служити до Харківської губернської дворянської опіки. Перебуваючи на цій посаді, він розпочинає займатись літераторством, пише короткі нариси до Харківських губернських відомостей про культурне життя міста, про приїжджих артистів, нові постановки, відкриття театрального сезону. У 1883 р. він знайомиться з Дмитром Яворницьким і захоплюється старовиною, а після його публічних лекцій і взагалі виходить у відставку і переїжджає з родиною у власний маєток Курулька Ізюмського повіту, де займається археологічними розкопками, неодноразово подорожує із Яворниць-

ким на Запоріжжя і починає збирати власну колекцію запорізьких ікон та хрестів. У 1912 р. Кость Біч-Лубенський разом із С. Васильківським, С. Тимошенко, Н. Поповою та Н. Риковим створює «Українське ім. р. Квітки-Основ'яненка літературно-мистецьке етнографічне товариство».

У 1893 р. у відставку з військової служби виходить молодший брат Костянтина — Іван (1867 р. н.). Він теж захоплюється запорізькою старовиною і за допомогою Дмитра Яворницького збирає археологічну колекцію. У подальшому він буде мировим суддею, гласним Харківської міської думи, навіть конкурувати-ме з Дмитром Багалієм за пост міського голови.

За радянської влади селяни с. Курулька спалили 4700 старовинних запорізьких ікон і стару дерев'яну церкву, яка слугувала музеєм для них. Доля колекції запорізьких хрестів невідома. Іван Біч-Лубенський буде розстріляний в Криму у 1920 р., доля його старшого брата Костянтина невідома.

Андрій Парамонов

27

ТИЖДЕНЬ
WEEK

29

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

30

ВІВТОРОК
TUESDAY

1

СЕРЕДА
WEDNESDAY

2

ЧЕТВЕР
THURSDAY

3

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

4

СУБОТА
SATURDAY

5

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЛИПЕНЬ '26

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	31
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

Василь Бабенко з дружиною біля катакомби.
Фото поч. XX ст.

Дмитро Яворницький та Василь Бабенко

Яворницький звернув увагу на Василя Олексійовича Бабенка (1877 р. н.) під час підготовки і проведення XII Археологічного з'їзду. На той час Бабенко закінчив Вовчанську педагогічну семінарію, працював у земській школі с. Верхній Салтів, де започаткував місцевий історико-краєзнавчий музей. Отримавши анкету від з'їзду, молодий учитель починає опитувати місцеве населення і знаходить у 1900 р. катакомбний могильник. Саме це і стало поштовхом подальшого вивчення салтівської археологічної культури, а Василь Бабенко з того часу вважається її першовідкривачем. Він і надалі проводить розкопки у Верхньому Салтові, дослідивши 255 катакомб, а також розпочинає досліджувати городища цієї ж культури у Вовчанську, Таволжанці та Нежеголі.

При підготовці до з'їзду в Харкові, Бабенко також вивчає і етнографію Верхнього Салтова, зібравши найбільшу колекцію предметів на виставку. Саме тому йому доручили підготувати і саму етнографічну виставку та її каталог. Після завершення з'їзду в Харкові

Книга В.О. Бабенка, перевидана в Харкові в 2013 році

Бабенка прийняли до Харківського історико-філологічного товариства, а Дмитро Багалій пообіцяв йому посаду директора музею в Харкові. Час йшов, а музей так і не засновувався, цим скористався Дмитро Іванович Яворницький, запросивши Василя Олексійовича і його дружину провести етнографічну експедицію по Катеринославській губернії для майбутнього XIII Археологічного з'їзду в Катеринославі. Бабенко дослідив вісім повітів Катеринославської губернії з різномірним етнічним складом. Фотографував, збирав знаряддя праці, ремісничі вироби, предмети побуту, меблі, різноманітні музичні інструменти. Цей матеріал став основою етнографічної виставки, яка була створена на замовлення Катеринославського губернського земства і проводилася паралельно з роботою XIII Археологічного з'їзду.

Повернувшись з Катеринославщини, Бабенко заснував Музей давнини у м. Вовчанську, а в радянські часи продовжував археологічні дослідження. Василь Бабенко помер в листопаді 1955 року, похований у Вовчанську.

Андрій Парамонов

28

ТИЖДЕНЬ
WEEK

6

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

7

ВІТОРОК
TUESDAY

8

СЕРЕДА
WEDNESDAY

9

ЧЕТВЕР
THURSDAY

10

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

11

СУБОТА
SATURDAY

12

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЛИПЕНЬ '26

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	31
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

19 липня 2004 р. — день заснування Гостинної на Дворянській

Екскурсійний маршрут «Харківськими стежками Яворницького»

Традиція відмічати в клубі всіх можливих художників «Гостинна на Дворянській» свій день народження кожного разу не переривалася. Єдиною відмінністю були онлайн збори влітку 2022 року з нагоди 18-річчя творчої громадської організації.

У 2025 році ми святкували 21-річчя клубу, мандруючи харківськими адресами Дмитра Яворницького на мікроавтобусі з нашим колегою Андрієм Парамоновим у ролі екскурсовода. Він же є автором нового історичного туристичного маршруту, що під час презентації новинки колегам по клубу включав зупинки: Університетська, 16 (Імператорський Харківський університет) — Університетська, 23 (Університетська бібліотека) — Університетська, 25 (Антоніївська церква) — Бурсацький узвіз, 4 (Харківське духовне училище) — Коцарська, 35 (будинок Якова Щоголева) — Семінарська, 46 (Харківська духовна семінарія) — Велика Гончарівська, 4 (квартира) — Дмитрівська, 23 (квартира) — Конторська, 46 (будинок Тимофія Пашенка) — Кооперативна, 30 (квартира) Сторінки книги — Вознесенська, 3 (Приватна жіноча гімназія Н. Григорцевич).

Екскурсійний маршрут, присвячений Дмитру Яворницькому, до якого увійшли заклади освіти, де він навчався, квартири викладачів, друзів, приятелів, місця, де проживав, читав лекції і сам викладав, лікувався, відвідував театральні вистави та інше, був розроблений на основі епістолярної спадщини історика. У книзі «Дмитро Яворницький: від Харкова до Дніпра» Андрій Парамонов наводить 28 харківських адрес Дмитра Яворницького 1867–1915 років, з яких ми з колегами у день народження клубу «Гостинна на Дворянській» відвідали 11.

Людмила Рубаненко

Сторінки книги
А. Парамонova,
А. Погрібного,
В. Старостіна
«Дмитро
Яворницький:
від Харкова
до Дніпра»

А. Погрібний. Будинок Тимофія Пашенка в Харкові, п., о. 2025

Учасники Гостинної на Дворянській біля будинку Тимофія Пашенка. Фото І. Лаптева. 19 липня 2025

29

ТИЖДЕНЬ
WEEK

13

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

14

ВІТОРОК
TUESDAY

15

СЕРЕДА
WEDNESDAY

16

ЧЕТВЕР
THURSDAY

17

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

18

СУБОТА
SATURDAY

19

НЕДІЛЯ
SUNDAY

15 липня —
День Української
Державності

ЛИПЕНЬ '26

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	31
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

Дмитро Яворницький і українські громадівці у Петербурзі

У 1885 році Дмитро Яворницький у Петербурзі по-знайомився з діячами української громади. Доленосне значення для нього мала зустріч з Миколою Костомаровим. На знаменитих «костомаровських» вівторках Дмитро Яворницький зустрівся з Кесарем Білиловським, Данилом Мордовцевим, Григорієм Вашкевичем, Петром Саладиловим, які стали його друзями.

Дмитро Іванович продовжує досліджувати історію запорозького козацтва. У березні 1886 року його обрали дійсним членом Імператорського Російського археологічного товариства. Учений багато і плідно працював, створивши 56 статей і 7 монографій. Цікавими були його дослідження з історії Задунайської Січі. Наукові пошуки привели його до монастирів. Він досліджував Троїцький собор у Новомосковську, а також святиню запорозького козацтва — Самарський Пустельно-Миколаївський монастир. У 1887 році вчений відвідав Соловецький монастир у пошуках документальних свідчень про останнього кошового отамана Запорізького війська Петра Калнишевського. У 1888 році була опублікована перша монографія Дмитра Яворницького «Запорожжя в остатках старини и преданиях народа». Книга була видана при матеріальній підтримці українського мецената Василя Тарновського. У 1890 вийшов у світ очерк «Вольности запорожских козаков», у 1892 році — частина монографії «История запорожских козаков». Це були значні кроки у науковому дослідженні та популяризації української історії, її героїчних сторінок.

Оксана Желтобородова

Клинкова зброя. XIX ст. Шабля останнього кошового отамана задунайських козаків Йосипа Гладкого. У 1828 р. Гладкий став кошовим отаманом усіх задунайських козаків. Саме тоді турецький султан Махмуд II подарував йому цю шаблю. Після знайдення шабля була описана в опублікованій в 1888 р. книзі Яворницького «Запорожжя в остатках старини» із додатком малюнка цього раритету. Через 20 років, у 1908 р., онук Йосипа Гладкого Степан передав сімейну реліквію на тимчасове зберігання в історичний музей Катеринослава (Дніпропетровськ), очолюваний Яворницьким, де вона зберігалася і експонувалася протягом багатьох років. У 1957 році шабля була передана до колекції ХІМ імені М.Ф. Сумцова

Д. Яворницький, «Вольности запорожских козаков». 1890

Микола Костомаров, 1880-ті роки

30

ТИЖДЕНЬ
WEEK

20

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

21

ВІВТОРОК
TUESDAY

22

СЕРЕДА
WEDNESDAY

23

ЧЕТВЕР
THURSDAY

24

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

25

СУБОТА
SATURDAY

26

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЛИПЕНЬ '26

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	31
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

«Тепер же очутись у Туркестані, де колись був і Александр Македонський, і цариця Семіраміда...»

У 1892 р. після чергового звільнення з роботи і позбавлення права викладати у навчальних закладах за «пристрасть до історії Малоросії» Яворницький був змушений вирушити до Середньої Азії, де впливові друзі допомогли йому обійняти посаду молодшого чиновника з особливих доручень при туркестанському генерал-губернаторові з метою дослідження місцевого краю.

«...Тепер же очутись у Туркестані, де колись був і Александр Македонський, і цариця Семіраміда, і Кір цар перський. Тут, мабуть, і зостряну, бо край дуже добрий і дуже багатий в археологічному отношеніі...» — писав із заслання Яворницький.

Свої дослідження Яворницький оформив у книгу «Путеводитель по Средней Азии от Баку до Ташкента в археологическом и историческом отношениях», яка була видана в 1893 р. в Ташкенті. За цю працю він був відзначений нагородами: орденом Станіслава 3-го ступеня та орденом Бухарської Золотої Зірки 2-го ступеня, а також отримав чин колезького асесора.

Він продовжував працювати над історією козацьчини і за час перебування у Середній Азії (1892–1894 рр.) закінчив 2-й том («Історії запорізьких козаків»), написав монографію про кошового отамана Івана Сірка.

На базі однієї з найкращих приватних колекцій старожитностей любителя-краєзнавця Л. Барщевського, опис якої Яворницький представив в 1894 р. перед зборами Імператорського Московського археологічного товариства в Самарканді в 1896 р., з'явився музей (нині Державний музей історії культури народів Узбекистану).

Микола Шемет

Листівка
«Приветъ изъ Самарканды»

Попітр під Коран в Самарканді,
яким його бачив Яворницький.
Фото Л. Барщевського

«Среди двора мечети Биби-ханым стоит огромный, в 3 ½ аршина длины (<...>) резной, с арабскими письменами по краям, серо-мраморный попитр, который некогда служил подставкой для корана. (<...>) В настоящее время для местных мусульман он имеет целительное значение: под него подлазят все страдающие спинными болезнями мужчины и все не имеющие детей женщины и, говорят, первые получают исцеление, а вторые — детей», — цитата з путівника Яворницького

31

ТИЖДЕНЬ
WEEK

27

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

28

ВІВТОРОК
TUESDAY

29

СЕРЕДА
WEDNESDAY

30

ЧЕТВЕР
THURSDAY

31

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

1

СУБОТА
SATURDAY

2

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЛИПЕНЬ '26

Пн	6	13	20	27	
Вт	7	14	21	28	
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	31
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

І. Рєпін. 1874

5 серпня 1844 р. — день народження І.Ю. Рєпіна

І. Рєпін. Запорожці пишуть листа турецькому султанові. 1889–1896. З колекції ХХМ

І. Рєпін і Д. Яворницький: дружба в ім'я України

«Я завжди високо шанував, шаную і ніколи не перестану шанувати Вас...» — писав історик Дмитро Яворницький художнику Іллі Рєпіну. У цих словах — щирість півстолітньої дружби, що поєднала їх не лише Харківщиною, а й прагненням осмислити український національний спадок.

Знайомство відбулося 1886 року в Петербурзі на вечорі пам'яті Т. Шевченка. Відтоді вони часто зустрічалися вдома у Рєпіна та на «збіговищах» у Яворницького, де збиралися земляки-українці. Обидва глибоко шанували Кобзаря: Рєпін створив його портрет і виконав кілька начерків проєкту пам'ятника поету в Києві.

Найвідомішим результатом співпраці стала картина «Запорожці пишуть листа турецькому султанові». Яворницький виступив консультантом, надавав художнику автентичні козацькі реліквії, залучав натурників і навіть став прототипом писаря. У харківській версії полотна Рєпін зобразив його в похилому віці, передбачивши майбутній вигляд.

Паралельно художник створив ілюстрації до праць Яворницького «Запорожье в остатках старины...» та першого тому «Истории запорожских казаков». У відповідь історик присвятив Рєпіну нарис у книзі «Очерки по истории запорожских казаков и Новороссийского края». Пізніше він пропонував митцю написати картину про раду Мазепи, Карла XII та К. Гордієнка, але різні погляди на постать Мазепи завадили реалізації задуму.

Після 1898 року вони більше не бачилися, проте листувалися аж до смерті Рєпіна. Останній його лист датовано 31 травня 1930 року. Усього збереглося понад шістдесят листів — доказ інтелектуальної та особистої близькості. У них художник підтримував друга, захоплювався його дослідженнями, а Яворницький давав іменитому живописцю поради, бажав йому «лебединого віку та журавлиного крику».

Вважають, що саме під впливом Яворницького Рєпін створив низку українських творів — «Гайдамаки», «Чорноморська вольниця», «Гопак». Яворницький пережив митця на десять років і залишив спогади «Как создавалась картина 'Запорожцы...'».

Лариса Абраменко

32

ТИЖДЕНЬ
WEEK

3

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

4

ВІТОРОК
TUESDAY

5

СЕРЕДА
WEDNESDAY

6

ЧЕТВЕР
THURSDAY

7

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

8

СУБОТА
SATURDAY

9

НЕДІЛЯ
SUNDAY

СЕРПЕНЬ '26

Пн	3	10	17	24	31
Вт	4	11	18	25	
Ср	5	12	19	26	
Чт	6	13	20	27	
Пт	7	14	21	28	
Сб	1	8	15	22	29
Нд	2	9	16	23	30

Д. Яворницький біля поховання кургана 7 могильника Кічкас II

Дмитро Яворницький — археолог

Дмитро Іванович Яворницький — видатний історик. Фольклорист і письменник, який також був одним із найдіяльніших археологів свого часу. Його ключовою пристрастю і головним об'єктом археологічних студій були запорізькі старожитності та спадщина Запорізької Січі.

Яворницький прагнув віднайти матеріальні свідчення козацького побуту, укріплень і поховань, що дозволило б відтворити повну картину життя запорожців. Його монументальна праця «Історія запорізьких козаків» значною мірою ґрунтується на його власних археологічних розвідках і описує залишки Січей та козацьких могил.

Дмитро Яворницький досліджував місця розташування Запорізьких Січей (зокрема Кам'янської, Микитинської, Чортотмицької) та інших козацьких поселень. Під час розкопок були виявлені фрагменти кераміки, знаряддя праці, зброя, монети та прикраси, які дали уявлення про матеріальну культуру та економічні зв'язки запорожців.

12 серпня — День археолога України

Д. Яворницький в археологічній експедиції. 1920

Д. Яворницький на розкопці Балка Канцирка. Фото 1931 року

Хоча головний фокус його роботи лежав на козацькій добі, Яворницький також досліджував і більш давні знахідки, що свідчили про первісну історію регіону, тому особливу увагу історик приділяв курганам — давнім поховальним спорудам Придніпров'я. Розкопки сотень курганів дозволили простежити еволюцію поховальних обрядів від скіфських часів до козацької доби.

Діяльність Яворницького заклала фундамент для подальших археологічних студій в Україні. Як популяризатор науки він також став одним із засновників і першим директором Катеринославського історичного музею (нині Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д.І. Яворницького), де зібрав унікальні археологічні колекції.

Філіпп Дикань

33

ТИЖДЕНЬ
WEEK

10

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

11

ВІВТОРОК
TUESDAY

12

СЕРЕДА
WEDNESDAY

13

ЧЕТВЕР
THURSDAY

14

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

15

СУБОТА
SATURDAY

16

НЕДІЛЯ
SUNDAY

СЕРПЕНЬ '26

Пн	3	10	17	24	31
Вт	4	11	18	25	
Ср	5	12	19	26	
Чт	6	13	20	27	
Пт	7	14	21	28	
Сб	1	8	15	22	29
Нд	2	9	16	23	30

23 серпня — День Державного Прапора України

23 серпня — День міста-героя Харкова

Харківські адреси Дмитра Яворницького

Першою адресою в Харкові, де з 1867 р. жив і навчався Дмитро Яворницький, стало Духовне училище на Бурсацькому узвозі. З 1873 року він навчається в Харківській духовній семінарії, а з 1877 року — в Імператорському Харківському університеті.

Завдяки листуванню з різними особами ми також знаємо, де в різні часи Дмитро Іванович проживав на квартирах. Будучи студентом, він жив по Богунівському провулку №4, в будинку диякона Петра Белікова, далі в будинку Мокренських по Дмитрівській №17, в будинку Андрія Пільстрема по Середньо-Гончарівській вулиці №11, в будинку купця Іконнікова по Німецькій вулиці №6, а у 1890-ті роки — по Рибній вулиці №30, Конторській №46, Різдвяній №10.

Інші адреси Яворницького в Харкові пов'язані з викладацькою роботою в 3-й чоловічій гімназії міста Харкова по Мало-Сумській вулиці та приватній жіночій гімназії Надії Грегорцевич по Вознесенській вулиці №3. Сюди ж слід додати будинок біржі на Миколаївській площі, де Яворницький весною 1884 року читав публічні лекції.

У харківській період життя Яворницький бував в гостях у друзів, приятелів, викладачів, родичів: у Миколи Сумцова по Малій Гончарівській вулиці, Олександра Потєбні по Підгірній вулиці, у журналіста Віталія Пашкова по Катеринославській вулиці, на цій же вулиці в фотоательє Олексія Іваницького, в однокласника Голя — Тимофія Пашенка по Конторській вулиці, поета

Вознесенська церква, де у 1883 році
вінчався Дмитро Яворницький

Н. Тітов. Плакат, присвячений Державному Прапору України та місту-герою Харкову. 2024

Якова Щоголіва по Коцарській вулиці, рідного дядька Михайла Яворницького, у родині Кокіних по Великій Москалівській, у маєтку Біч-Лубенських на Михайлівській площі, будинку Костя Біч-Лубенського по Єпархіяльній вулиці.

Звісно, що Яворницький під час навчання бував у різних храмах, харківських театрах, присутствених місцях, у лікарні Гіршмана та Харківській духовній консисторії.

Андрій Парамонов

34

ТИЖДЕНЬ
WEEK

17

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

18

ВІТРОК
TUESDAY

19

СЕРЕДА
WEDNESDAY

20

ЧЕТВЕР
THURSDAY

21

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

22

СУБОТА
SATURDAY

23

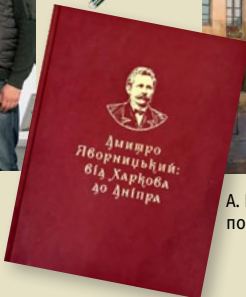
НЕДІЛЯ
SUNDAY

СЕРПЕНЬ '26

Пн	3	10	17	24	31
Вт	4	11	18	25	
Ср	5	12	19	26	
Чт	6	13	20	27	
Пт	7	14	21	28	
Сб	1	8	15	22	29
Нд	2	9	16	23	30

О. Алфьоров, А. Погрібний, Н. Слобожаніна, В. Муха, С. Анжияк на відкритті виставки «Яворницький: на шляху до історії козацтва». Київ, 2025

А. Погрібний. Старий і новий корпуси Губернської поштової контори станом на 1906 рік, п., о. 2025

Книга «Дмитро Яворницький: від Харкова до Дніпра»

(А. Парамонов, А. Погрібний, В. Старостін)

Створення книги про харківський і дніпровський періоди життя славетного Д.І. Яворницького стало продовженням досліджень Андрія Парамонова про родовід нашого знаменитого історика і музейника. Нові архівні дані про предків Яворницького, людей, з якими він спілкувався і тими, хто вплинув на нього як на майбутнього історика, лягли в основу цієї книги. До роботи над книгою було долучено відомого дніпровського історика Валентина Старостіна. За словами журналістів, книга багато проілюстрована картинами харківського художника-реставратора Артема Погрібного. У процесі тісного спілкування з істориками була проведена ретельна художня реконструкція сіл, міст, окремих будинків, які дотичні до життя Яворницького. Сонців-

ка, Лиман, Харків, Дніпро, на жаль, втратили частину адрес, де бував історик. Тому відтворення цих місць проводилось з використанням старих креслень. Фото, кадрів кінохроніки, спогадів очевидців, які були надані А. Парамоновим і В. Старостіним.

Вдале поєднання архівних матеріалів, епістолярної спадщини, старих фото, карт, ілюстрацій створило чудову атмосферу Слобожанщини і Дніпра кінця XIX століття і допомогло повніше відчувти все, що оточувало історика славного запорізького козацтва. Зображення харківських і дніпровських адрес Яворницького разом з портретами, картами і доповненим родоводом були представлені на виставках в Дніпрі, Києві та Харкові. Значного резонансу в історичних і мистецьких колах столиці України книга набула під час презентації на відкритті виставки в музеї історії Києва за підтримки Українського інституту національної пам'яті.

Арте́м Погрі́бний

35

ТИЖДЕНЬ
WEEK

24

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

25

ВІТОРОК
TUESDAY

26

СЕРЕДА
WEDNESDAY

27

ЧЕТВЕР
THURSDAY

28

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

29

СУБОТА
SATURDAY

30

НЕДІЛЯ
SUNDAY

24 серпня – День
Незалежності України

СЕРПЕНЬ '26

Пн	3	10	17	24	31
Вт	4	11	18	25	
Ср	5	12	19	26	
Чт	6	13	20	27	
Пт	7	14	21	28	
Сб	1	8	15	22	29
Нд	2	9	16	23	30

Молодий Д. Яворницький. 1885

Д. Яворницький – викладач у гімназіях Харкова

Період викладання Дмитра Яворницького у харківських гімназіях (1881–1885) став ключовим у його становленні як історика й педагога. Після закінчення університету за рекомендацією О. Потебні та інших професорів він працював у 3-й Харківській чоловічій гімназії, жіночій гімназії Н. Григорцевич та низці інших закладів.

Уроки молодого викладача рязуче відрізнялися від традиційних: замість сухого переказу матеріалу він перетворював заняття на «живі історичні мандрівки», використоувачи легенди, народні перекази,

1 вересня — День знань

Третя Харківська чоловіча гімназія. Історичний вигляд

Третя Харківська чоловіча гімназія. Сучасний вигляд. Фото А. Парамонова

яскраві образи. Учні називали його «вчителем-оповідачем». Частими були бесіди після уроків, адже Яворницький охоче підтримував інтелектуальну зацікавленість гімназистів.

Його стиль викладання вірізнявся емоційністю, любов'ю до української старовини та прагненням виховати повагу до минулого. Паралельно він читав публічні лекції про запорізьких козаків, що здобули широку популярність і зміцнили його авторитет. Саме тоді розпочалася його експедицій-

на діяльність, яка згодом привела до створення «Історії запорозьких козаків».

Однак виразний український зміст занять викликав підозри влади. Яворницького вважали неблагонадійним, і в 1885 році його звільнили з викладацької посади. Попри це, харківський період став часом його професійного зростання та формування як педагога-новатора, який бачив школу простором розвитку, а не механічного засвоєння фактів.

Владислав Кронгауз

36

ТИЖДЕНЬ
WEEK

31

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

1

ВІВТОРОК
TUESDAY

2

СЕРЕДА
WEDNESDAY

3

ЧЕТВЕР
THURSDAY

4

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

5

СУБОТА
SATURDAY

6

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ВЕРЕСЕНЬ '26

Пн	7	14	21	28	
Вт	1	8	15	22	29
Ср	2	9	16	23	30
Чт	3	10	17	24	
Пт	4	11	18	25	
Сб	5	12	19	26	
Нд	6	13	20	27	

12 вересня — День міста Дніпра

Новий екскурсійний трамвай у Дніпрі

У ювілейному для постаті Дмитра Яворницького 2025-му році у День міста Дніпра на маршрут вийшов креативний і яскравий екскурсійний трамвай. Вагон має панорамний дах та оздоблений стилізованими портретами Дмитра Яворницького і Олександра Поля. Цей трамвай створений на базі рухомого складу, що передали з німецького Лейпцига і який пройшов адаптацію до місцевої колії та отримав оновлений дизайн.

Підготовлено кілька маршрутів для трамваю, що розповідають не лише про архітектуру, відомі будівлі та вулиці, а й про видатних людей, які творили обличчя міста на Дніпрі. Перший маршрут отримав назву «Дніпровський Бродвей» — він охоплює найцікавіші пам'ятки центральної частини міста. А першу екскурсію провели для дітей полеглих захисників, аби подарувати їм гарні емоції.

Олександра Поля та Дмитра Яворницького запам'ятали як особливо обдарованих людей, які дали великий поштовх розвитку української культури та промисло-

Книга про О. Поля — подарунок харків'цям від дніпрян

вості Катеринославщини (нині Дніпропетровщини). «Порівнювати й протиставляти ці постаті недоречно», — наголошує дніпровський учений, доктор історичних наук Ігор Кочергін.

Доступні джерела вказують на їх прямиий зв'язок і доводять добре ставлення один до одного Поля та Яворницького.

Дніпропетровський національний історичний музей носить ім'я Дмитра Яворницького з 1940-го року. На початку ХХ століття цей історичний музей мав ім'я Олександра Поля, але радянська влада прибрала його з назви після революції 1917 року. «Тож не можна сказати, що Поля замінили на Яворницького», — зі свого боку зазначають дніпровські музейники.

Людмила Рубаненко

37

ТИЖДЕНЬ
WEEK

7

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

8

ВІТОРОК
TUESDAY

9

СЕРЕДА
WEDNESDAY

10

ЧЕТВЕР
THURSDAY

11

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

12

СУБОТА
SATURDAY

13

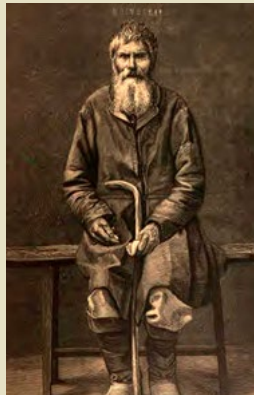
НЕДІЛЯ
SUNDAY

ВЕРЕСЕНЬ '26

Пн	7	14	21	28	
Вт	1	8	15	22	29
Ср	2	9	16	23	30
Чт	3	10	17	24	
Пт	4	11	18	25	
Сб	5	12	19	26	
Нд	6	13	20	27	

І. Репін. Запорожець Іван Шія

Портрет 116-річного старого І. Россолоді

Намогильний хрест отамана Капіса

Мандрівки Запоріжжям

На початку 1879 р. Дмитро Яворницький визначився з темою дослідження — «Виникнення та устрій Запорізького коша». Власне, і після закінчення університету у 1881 році Яворницький вирішив продовжити дослідження історії запорізького козацтва, тим більше, що його залишили позаштатним стипендіатом для підготовки до звання професора.

Як магістрант університету влітку 1883 року йому було надане відрядження в колишні володіння запорожців. Яворницькому вдалося проїхати через всі місця Запорізьких Січей, зробити плани місцевості, копії надписів на могильних хрестах, передивитись документи, які зберіглися в монастирях та храмах, записати декілька пісень, поспілкуватись із старим Россолодою, якому було 113 років і він пам'ятав своє життя хлопчиком на запорізькому зимівнику. Окрім цього Яворницький провів археологічні розкопки двадцяти могил, з яких зібрав значну кількість пред-

метів: пляшки з горілкою, татарську броню, казани, люльки, пістолети, монети, різну зброю. Важливо, що у цій подорожі Яворницького супроводжував харківський художник Сергій Васильківський. Однак найважливішим супутником Яворницького слід вважати історика, археолога. Фольклориста Якова Новицького, який розпочав свої власні дослідження Запорізької Січі раніше за Яворницького.

Влітку 1884 р. до Яворницького в подорожах на Запоріжжя приєднуються його прихильники, одним з перших був кореспондент Харківських губернських відомостей Костянтин Біч-Лубенський. У 1886 році до нього приєднався художник Ілля Репін, завдяки йому у Яворницького почали накопичуватись якісні ілюстрації до майбутніх книжок. Свої подорожі на Запоріжжя Яворницький продовжував і в радянські часи, особливо коли стало відомо про затоплення Дніпрових порогів.

Андрій Парамонов

38

ТИЖДЕНЬ
WEEK

14

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

15

ВІТРОК
TUESDAY

16

СЕРЕДА
WEDNESDAY

17

ЧЕТВЕР
THURSDAY

18

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

19

СУБОТА
SATURDAY

20

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ВЕРЕСЕНЬ '26

Пн	7	14	21	28	
Вт	1	8	15	22	29
Ср	2	9	16	23	30
Чт	3	10	17	24	
Пт	4	11	18	25	
Сб	5	12	19	26	
Нд	6	13	20	27	

Історію розповідає майстерня

Консула Рима 169 р. звали Кв. Помпей Сенеціон Росцій Мурена Секст Юлій Фронтин Силій Деціан Гай Юлій Еврит Геркуланій Луцій Вібулій Пій Августин Альпін Белліцій Соллерт Юлій Апри Дуценій Прокул Рутіліан Руфін Силій Валент Валерій Нігер Клавдій Фукс Сакса Урутіан Сосій Приск (Фридл., р.п. 114; М. Гаспаров, ЗВ. С. 26). Чи є цей перелік зображенням незбагненності й несяжності колекціонування? Збирач В. Грубар знайшов у майстерні одного померлого художника (В. Хмельницького) ескіз діорами «Козацька рада на Січі» (картон, олія), датований 1971–1973 рр. Він підписаний сигнатурами двох класиків українського живопису – О. Хмельницького та А. Константинопольського. Далі йде переконлива послідовність того, що необхідно залишити, а що викреслити з цієї історії: залишаємо – а) обидва митці дійсно працювали разом над творами монументально-декоративного мистецтва (у 1958 р. – розпис центрального павільйону ВДНГ у Києві), б) пластичні образи-роздуми над подіями української історії

21 вересня — День колекціонера

О. Хмельницький, А. Константинопольський.
Ескіз діорами «Козацька рада на Січі» к., о., 1971-1973.
З колекції К. Мовсесян і В. Грубаря

На відкритті виставки «Великі земляки: Дмитро Яворницький» ХНУ імені В.Н. Каразіна.
Фото М. Проценка. 2025

дійсно цікавили О. Хмельницького, але були далекими до уподобань А. Константинопольського, в) розгорнута композиція, оповідна манера, узагальнений лаконізм, високий професіоналізм, відчутні в роботі, і справді притаманні обом майстрам за стильовими рисами і виразністю; викреслюємо – а) певну ствердність, що ескіз та підписи на ньому належить саме вказаним авторам (хоча інше не доведено), б) що ця історія не знайде свого подальшого продовження, принаймні знавчецького. Історія вона така...

Олег Коваль

39

ТИЖДЕНЬ
WEEK

21

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

22

ВІТОРОК
TUESDAY

23

СЕРЕДА
WEDNESDAY

24

ЧЕТВЕР
THURSDAY

25

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

26

СУБОТА
SATURDAY

27

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ВЕРЕСЕНЬ '26

Пн	7	14	21	28	
Вт	1	8	15	22	29
Ср	2	9	16	23	30
Чт	3	10	17	24	
Пт	4	11	18	25	
Сб	5	12	19	26	
Нд	6	13	20	27	

1 жовтня — День українського козацтва

Книги Яворницького про Запоріжжя

Накопичивши матеріал із власних подорожей та вивчивши доступні джерела, Дмитро Яворницький розпочинає писати статті, а потім і монографії. Найбільш плідним для нього стає петербурзький період 1885–1892 років, тут у 1888 році виходить перша його монографія «Запорожье в остатках старины и преданиях народа». Написана як опис мандрівника і поціновувача запорізької старовини, вона насичена оповіданнями старожилів, описами одягу, зброї, козацьких пам'яток. Наступного 1889 року виходить історико-популярне видання «Очерки по истории запорожских козаков и Новороссийского края», а в 1890 році історико-топографічний нарис «Вольности запорожских козаков». Нарешті, у 1892 році завдяки друзям, які позичили Яворницькому 1500 рублів, виходить перший том монографії «История запорожских козаков».

Під час служби Яворницького чиновником з особових доручень при туркестанському губернаторові, він підготував монографію про Івана Сірка, яка вийшла в Петербурзі у 1894 році та працював над другим томом «Истории запорожских козаков», який також вийшов в столиці у 1895 році. Третій том цієї монографії вийшов у 1897 році.

У 1898 році Яворницький видав в Петербурзі книгу літературно-художнього напрямку «По следам запорожцев», яка пройшла важкий шлях цензури. Того ж року він хотів видати двотомник «Источники для истории запорожских козаков», який вийшов лише 1903 року завдяки князю М. Урусову. Значною подією для Дмитра Яворницького стало видання у 1900 році художнього альбому «Из украинской старины», де його співавторами стали художники Сергій Васильківський та Микола Самокиш.

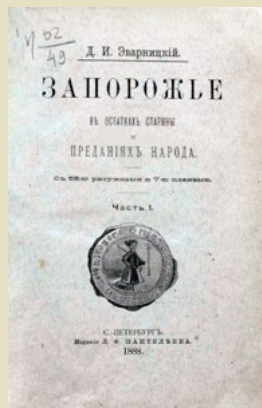
Андрій Парамонов

Обкладинка книги С. Васильківського, М. Самокиша, Д. Яворницького «Из украинской старины». 1900

Титульна сторінка книги Д. Яворницького «Запорожье в остатках старины и преданиях народа». 1888

40

ТИЖДЕНЬ
WEEK

28

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

29

ВІТРОК
TUESDAY

30

СЕРЕДА
WEDNESDAY

1

ЧЕТВЕР
THURSDAY

2

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

3

СУБОТА
SATURDAY

4

НЕДІЛЯ
SUNDAY

1 жовтня — День захисників і захисниць України

ЖОВТЕНЬ '26

Пн	5	12	19	26	
Вт	6	13	20	27	
Ср	7	14	21	28	
Чт	1	8	15	22	29
Пт	2	9	16	23	30
Сб	3	10	17	24	31
Нд	4	11	18	25	

11 жовтня — День художника України

Подарунок Іллі Рєпіна Дмитру Яворницькому

Всесвітньо відомий художник Ілля Рєпін, автор легендарних «Запорожців», народився в Чугуєві, на Слобожанщині. Його глибокий зв'язок з рідною землею — її історією, побутом та дивовижною природою — сформував перші життєві враження і надихав митця протягом усього життя.

Знамениті «Запорожці» могли бути зовсім іншими без співпраці І. Рєпіна з видатним істориком Д. Яворницьким. Їхнє партнерство тривало не один десяток років і досі привертає увагу дослідників. Д.І. Яворницький став для І.Ю. Рєпіна незамінним консультантом з козацької тематики. Він знайомив художника з історичними документами, зі своєю багатою колекцією старожитностей, своїми науковими дослідженнями.

На знак подяки за неоціненну допомогу в роботі над «Запорожцями» художник подарував Дмитру Івановичу свій перший ескіз олійними фарбами — символ їхньої творчої співпраці.

Ця історія надихнула народного художника України Віктора Ковтуна створити серію картин до ювілею «козацького батька». Вражений відсутністю спільних світлин Рєпіна і Яворницького, художник об'єднав їхні окремі фото в одному портреті — на тлі того самого першого олійного ескізу «Запорожців». До ювілейної серії також увійшли портрети історика в його кабінеті та з дружиною, біля кам'яних баб.

Нові картини не лише вшановують пам'ять видатних українців, але й дають нам змогу зазирнути у світ їхньої унікальної дружби та співтворчості, яка подарувала світові безсмертний шедевр, що і сьогодні надиhaє на боротьбу за свободу.

Ольга Поманицька

В. Ковтун. Дмитро Яворницький за роботою у своєму кабінеті, п., о. 2025

В. Ковтун. Дмитро Яворницький з Іллею Рєпіним, п., о. 2025. Подарунок автора Дніпропетровському національному історичному музею імені Д.І. Яворницького.

41

ТИЖДЕНЬ
WEEK

5

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

6

ВІТРОК
TUESDAY

7

СЕРЕДА
WEDNESDAY

8

ЧЕТВЕР
THURSDAY

9

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

10

СУБОТА
SATURDAY

11

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЖОВТЕНЬ '26

Пн	5	12	19	26	
Вт	6	13	20	27	
Ср	7	14	21	28	
Чт	1	8	15	22	29
Пт	2	9	16	23	30
Сб	3	10	17	24	31
Нд	4	11	18	25	

18 жовтня 1854 р. — день народження С.І. Васильківського

С. Васильківський.
Бордан Хмельницький з альбому
«Из украинской старины», 1900

М. Уваров.
Портрет С. Васильківського

С. Васильківський.
Побачення, 1894. Из колекції ХХМ

Д. Яворницький і С. Васильківський. Образ і слово про Україну

«Благородный сын Украины, трудись, и благодарная мать воздаст тебе сторицею!...» — так писав Д. Яворницький 1885 року про картину «По Дінцю» С. Васильківського, що принесла молодому художнику золоту медаль Петербурзької Академії мистецтв. Ця публікація в «Киевской старине» стала однією з перших про українського митця.

Васильківський розвивав українську культуру не лише творчістю, а й громадською діяльністю: брав участь в Археологічному з'їзді у Харкові (1902), заснував архітектурно-мистецький відділ Харківського освітньо-художнього гуртка.

Його знайомство з Яворницьким, завдяки фотографу О. Іваницькому, переросло у міцну дружбу. Разом вони подорожували Хортицею, лівобережжям Дніпра, брали участь в експедиції «по запорозьким попелищам», як про це писали «Харківські губернські відомості».

«Ваш весь С. Васильковский» — так художник підписав листа до Яворницького. Дружба переросла у плідну співпрацю над альбомом «Из украинской старины» — Васильківський і Самокиш ілюстрували сцени з історії козацтва, а Яворницький написав коментарі. Автори прагнули зробити минуле доступним сучасникам. Попри критику щодо «нереалістичності» Г. Хоткевича та інших, його малюнки в альбомі стали живописною герменевтикою — історія тут не лише ілюструвалася, а й тлумачилася. Альбом був естетичним для глядача, пізнавальним для читача й відновлювальним для нації.

Яворницький заохочував художника до вивчення минувшини. Васильківський подорожував Україною, Кавказом, Кримом, навіть Фінляндією, створював етюди. Фотографував, збирав народне мистецтво. Так народилися полотна «Запорожець на розвідці», «Козаки в степу», «Похід козаків» — візуальні реконструкції української минувшини.

Історика й художника єднала не лише дружба, а й віра у національну ідею: мистецтво й наука стали формою збереження пам'яті народу.

Лариса Абраменко

42

ТИЖДЕНЬ
WEEK

12

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

13

ВІТОРОК
TUESDAY

14

СЕРЕДА
WEDNESDAY

15

ЧЕТВЕР
THURSDAY

16

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

17

СУБОТА
SATURDAY

18

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЖОВТЕНЬ '26

Пн	5	12	19	26	
Вт	6	13	20	27	
Ср	7	14	21	28	
Чт	1	8	15	22	29
Пт	2	9	16	23	30
Сб	3	10	17	24	31
Нд	4	11	18	25	

25 жовтня 1860 р. — день народження М.С. Самокиша

Академіки Дмитро Яворницький і Микола Самокиш в Дніпропетровському історичному музеї. 1930

Сторінка альбому С. Васильківського, М. Самокиша, Д. Яворницького «Из украинской старины». 1900

М. Самокиш за роботою над картиною «Бунт на Січі». 1932

Художник та історик: М. Самокиш та Д. Яворницький

Микола Самокиш — видатний художник-баталіст, чия творчість глибоко закорінена в українському історичному живописі. У його доробку понад 11 тисяч живописних і графічних творів. Його пов'язувала дружба з багатьма відомими особистостями, зокрема С. Васильківським та Д. Яворницьким, співпраця з якими стала знаковою для української культури.

Заочно Самокиш і Яворницький перетнулися ще у 1880-х роках через спільний інтерес до історії України. Тоді студент Петербурзької Академії мистецтв Самокиш входив до українофільської спільноти «Українська пачка» й тоді ж він познайомився зі статтю Яворницького «Україна».

У 1898 році Самокиш разом із Васильківським задумали альбом «3 української старовини», що мав продовжити справу Шевченка й Жемчужникова, розповідаючи про красу та самобутність України. Художник доклав значних зусиль та вивчення музейних та приватних колекцій в Україні, Петербурзі, Кракові й Парижі.

За наполегливим проханням книговидавця А. Маркса до проекту долучився Яворницький, який написав 20 нарисів, доповнивши акварелі Васильківського та графічні віньєтки Самокиша. Видання, створене для широкого загалу, мало великий успіх.

Після цього їхні шляхи розійшлися й знову перетнулися лише у 1929 році, коли письменник, директор Харківського Будинку літераторів Максим Лебідь особисто познайомив митця й історика. Спочатку вони листувалися українською мовою, що для Самокиша було принциповим.

А в 1930 році художник прибув до Дніпропетровська, щоб створити серію полотен для краєвого історико-археологічного музею. Він уважно працював з архівами, етнографічними колекціями та артефактами, прагнучи максимально точно передати історичні сцени. Яворницький організував поїздку до Кодацької фортеці, де розповідав про історію запорізького козацтва.

Результатом стали полотна «Запорожці відбивають ясир. 1660» (1930) та «Бунт на Січі» (1932). У них поєдналися художня майстерність із правдивістю й життєвою силою, втіливши плоди наполегливих досліджень та глибокої любові до української історії.

Лариса Абраменко

43

ТИЖЕНЬ
WEEK

19

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

20

ВІТРОК
TUESDAY

21

СЕРЕДА
WEDNESDAY

22

ЧЕТВЕР
THURSDAY

23

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

24

СУБОТА
SATURDAY

25

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЖОВТЕНЬ '26

Пн	5	12	19	26	
Вт	6	13	20	27	
Ср	7	14	21	28	
Чт	1	8	15	22	29
Пт	2	9	16	23	30
Сб	3	10	17	24	31
Нд	4	11	18	25	

27 жовтня — День української писемності та мови

Фото з книги
С. Світленка. Дмитро
Яворницький:
вчений та педагог
в українському
інтелектуальному
співтоваристві.
Дніпропетровськ.
Ліра. 2015

Д. Яворницький і словник української мови

Внесок Дмитра Яворницького у розвиток мовної царини є беззаперечним, хоча менш знаним, ніж його здобутки в історичній науці. Результатом багаторічних досліджень ученого став «Словник української мови», перший том якого містив 8113 слів (літери А–К) і був надрукований у 1920 році в Катеринославі (нині м. Дніпро) у видавництві «Слово».

Передумовою для його появи стала участь Дмитра Івановича у створенні «Словаря української мови» Бориса Грінченка (1907–1909; 4 томи), до якого він надіслав чимало лексикографічних матеріалів. Відомо, що Яворницький планував надрукувати додаток до цього видання, але через смерть Грінченка цього не сталося. Накопичений матеріал, а саме «75 друкова-

них аркушів», стали основою для створення власного словника.

Лексичний матеріал Яворницький відшукував у творах українських письменників, записував «із живих уст живого українського народу» під час численних етнографічних розвідок, деякі матеріали на прохання вченого надсилали його друзі. При укладанні словника для вченого було принциповим відібрати слова, що раніше ніде не публікувалися. Він наводив не лише окремі слова та їх значення, а й зазначав приклади вживання, регіон та наголос.

Так сталося, що через брак паперу друком вийшов тільки перший том словника, але Дмитро Іванович не припиняв роботи і готував наступні два томи. Після смерті Яворницького рукопис потрапив до Інституту мовознавства АН УРСР, наразі подальша доля словника невідома.

Юлія Уткіна

44

ТИЖДЕНЬ
WEEK

26

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

27

ВІТРОК
TUESDAY

28

СЕРЕДА
WEDNESDAY

39

ЧЕТВЕР
THURSDAY

30

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

31

СУБОТА
SATURDAY

1

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЖОВТЕНЬ '26

Пн	5	12	19	26	
Вт	6	13	20	27	
Ср	7	14	21	28	
Чт	1	8	15	22	29
Пт	2	9	16	23	30
Сб	3	10	17	24	31
Нд	4	11	18	25	

6 листопада 1855 р. — день народження Д.І. Яворницького

Учасники святкування ювілею Дмитра Яворницького. Харків. Фото О. Ткаченка. 2025

Святкування ювілею Дмитра Яворницького у Харкові

Коли рік тому в Україні відзначали 170 років від дня народження відомого українського історика Дмитра Яворницького, документально-художня виставка «Великі земляки: Дмитро Яворницький» від харківських організацій — клубу «Гостинна на Дворянській» та культурно-ділового центру «Рубаненко і партнери» — експонувалася у Дніпрі в Дніпровському Будинку Мистецтв, а виставка «Яворницький: на шляху до історії козацтва» від харківців Андрія Парамонова та Артема Погрібною відкрилася в Києві у Музеї історії Києва.

Харків залишився у цей знаковий для українців день без виставок про Яворницького, тому ми святкували інакше. Поціновувачі творчості Дмитра Івановича зібралися у винному барі «Пава» на святкову вечерю, яку приготувала для відвідувачів родина Парамонових. Андрій Парамонов створив основну страву — осінній борщ з гуски за рецептом XIX століття, а його син Арсеній приготував на честь ювілею нашого вели-

Борщ за рецептом XIX століття. Фото П. Рубаненко. 2025

кого земляка десерт — маковий пиріг, теж за старим рецептом. Усі присутні були дуже задоволені смаком стародавніх страв.

Так урочисто організатори та учасники проєкту «Діалоги історика та шинкаря» — із квашеною капустою, сальцем, старовинним борщем, маковиком та іншими цікавими стравами — відсвяткували день народження Дмитра Яворницького. У залі панувала дружня атмосфера, малознайомі люди спілкувалися між собою, начебто знайомі багато років. Харків, як завжди, довів, що вмiє шанувати своїх великих земляків. У пам'яті залишилися нові смаки, нові знайомства, нова книга про Дмитра Яворницького і листівка на згадку про цю подію.

Чи любив борщ сам Дмитро Яворницький, достовірно невідомо. Але учасники ювілейного зібрання дійшли спільної думки, що не існує у світі українця, який не любить борщ, та ще з сальцем, домашньою сметанкою, цибулею та смачним житнім хлібом!

Людмила Рубаненко

45

ТИЖДЕНЬ
WEEK

2

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

3

ВІТОРОК
TUESDAY

4

СЕРЕДА
WEDNESDAY

5

ЧЕТВЕР
THURSDAY

6

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

7

СУБОТА
SATURDAY

8

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЛИСТОПАД '26

Пн	2	9	16	23	30
Вт	3	10	17	24	
Ср	4	11	18	25	
Чт	5	12	19	26	
Пт	6	13	20	27	
Сб	7	14	21	28	
Нд	1	8	15	22	29

11 листопада — День незалежності Польщі

Казенная палата

Варшавський імператорський університет

Варшавський період у житті Дмитра Яворницького: невідомі сторінки біографії

Період перебування Дмитра Яворницького у Варшаві (1895–1896) досі залишається одним із найменш висвітлених у його біографії, хоча саме він суттєво вплинув на формування його наукових підходів. Після служби в Туркестані він переїхав до Варшави й отримав посаду чиновника Казенної палати. Місто приваблювало його як ліберальнішим університетським середовищем, так і доступом до важливих архівів з історії козацтва.

Головною метою вченого була підготовка магістерської дисертації про запорізьке козацтво. Успішно склавши іспити, він занурився в роботу з архівами, проте декан факультету заблокував подання дисертації, визнавши тему «неактуальною». Це стало першим

відкритим конфліктом Яворницького з імперською академічною системою та показало її упереджене ставлення до української тематики.

Попри труднощі в науковій сфері, його службовий шлях складався вдало: 1897 року він отримав чин надвірного радника, що надавало особисте дворянство. Така суперечність — кар'єрне визнання й академічне відторгнення — яскраво демонструвала політику імперії щодо українських учених.

Досвід Варшави змінив його уявлення про роль історика як хранителя національної пам'яті. Це позначилося на всіх подальших працях, зокрема на «Історії запорізьких козаків». Архівні матеріали цього періоду зберігаються в Польщі та Україні; їх частково опублікував В. Заруба у 1985 році.

Отже, варшавський етап став ключовим у становленні Яворницького, визначив його подальшу наукову позицію й загартував у протистоянні з імперськими обмеженнями.

Валерій Завершинський

46

ТИЖДЕНЬ
WEEK

9

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

10

ВІТОРОК
TUESDAY

11

СЕРЕДА
WEDNESDAY

12

ЧЕТВЕР
THURSDAY

13

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

14

СУБОТА
SATURDAY

15

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЛИСТОПАД '26

Пн	2	9	16	23	30
Вт	3	10	17	24	
Ср	4	11	18	25	
Чт	5	12	19	26	
Пт	6	13	20	27	
Сб	7	14	21	28	
Нд	1	8	15	22	29

21 листопада — День гідності і свободи

Спів бандуриста
С. Пасюги під час
виставки

Семен Пасюга. Портрет
О. Сластіона. 1910

Д. Яворницький і український хутір на виставці в Катеринославі

Влітку-восени 1910 року в Катеринославі проводилася грандіозна Південно-Російська обласна сільськогосподарська, промислова та кустарна виставка. Вона охоплювала здобутки не лише Катеринославщини, а й Полтавської, Таврійської, Херсонської, Харківської губерній, Кубані та області війська Донського — фактично, великого

масиву, залюдненого переважно українцями.

Публіку найбільше цікавив збудований посеред виставки «український хутір». Поряд із розкішними павільйонами стояв звичайнісінький селянський двір, до найменших дрібниць вірний дійсності: хата з повним убранням, криниця з журавлем, город, пліт із лози. З обіду на цей хутір приходив сліпий кобзар Пасюга, сідав на призьбі, а кругом нього збиралася купа народу. Кобзар цей надзвичайно гарно співав старовинних дум. Саме Д.І. Яворницький послав Пасюгу в Миргород до Сластіона (Опанас Сластіон — архітектор, педагог, художник та збирач матеріалів про кобзарів), який навчив його співати думи.

Ідея українського хутора на виставці належить українському історику, етнографу і літературознавцю Леву Падалку. Він сповістив Яворницького, що Полтавське земство бере діяльну участь у підготовці до виставки і має думку, що в Катеринославі слід би демонструвати українську культуру не окремими розрізненими речами, а зв'язати їх в одну цілість.

Таку суцільність могла б надати українська типова оселя. Тут було б зручно розмістити український крам, прибуток з якого міг би піти на пам'ятник Т. Шевченку, провести етнографічний вечір з кобзарями, хоромим співом, відчитати на теми етнографії, історії, археології і взагалі просувати українську духовну культуру.

Олена Єлагіна

47

ТИЖДЕНЬ
WEEK

16

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

17

ВІТРОК
TUESDAY

18

СЕРЕДА
WEDNESDAY

19

ЧЕТВЕР
THURSDAY

20

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

21

СУБОТА
SATURDAY

22

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЛИСТОПАД '26

Пн	2	9	16	23	30
Вт	3	10	17	24	
Ср	4	11	18	25	
Чт	5	12	19	26	
Пт	6	13	20	27	
Сб	7	14	21	28	
Нд	1	8	15	22	29

25 листопада — День працівників сільського господарства України

Головний вхід виставки

Малоросійський хутір, представлений на виставці.
Фото з фонду ДОУНБ

Д. Яворницький і український хутір на виставці в Катеринославі

За задумом Яворницького, уся виставка мала бути оформлена в українському козацькому стилі, він також був експертом її кустарного відділу і робив усе від нього залежне, аби втілити її в життя. На жаль, перемогла концепція Франца Вишинського, архітектора виставки. Той зміг переконати князя Урусова, що виставка зовнішнім виглядом мала б нагадувати про «екваринінський», а не український запорізький стиль.

Попри байдужість організаторів, відвідувачі могли здобути на виставці певні відомості про Україну, перед усім через вітрини «Української преси», «Товариства «Просвіта» та вітрини колишньої «Київської старовини».

Наприкінці роботи виставки побачив світ український часопис «Дніпрові хвилі». У ньому надруковано статтю «Як представлено Україну на виставці у Катеринославі», яка була дещо зверхньою. Автор заховався під ініціалами М.С. Скоріш за все, це був 25-річний Микола Стасюк — у майбутньому член першого уряду незалежної України. Та навіть у нього викликала захоплення

колекція ткацьких і керамічних виробів з Полтавщини: «Чудова колекція цих виробів бере на себе очі красою і ніжністю малюнка, видержаністю українського стилю... Дивлячись на відділ полтавського земства, українець з гордістю бачить, що вже й зараз можна прибрати покої найзаможнішої господині в українському стилі».

Тож найбільша виставка ХХ століття в Катеринославі відіграла свою позитивну роль у пропаганді народного мистецтва українців.

Наприкінці життя Д. Яворницький згадував «той щасливий, радісний час», коли він «носився, мов на крилах, по містах і селах, видобуваючи різними засобами пам'ятки і наповнюючи ними свій музей. Значне поповнення музейних фондів відбулося завдяки Південно-російській сільськогосподарській, промисловій і кустарній виставці, після якої значний масив різноманітних предметів, що на ній експонувалися, надійшли до музейної збірки. Для цього були виділені кошти, найнято 6 кімнат поблизу музею, зберігач і охоронець.

Олена Єлагіна

48

ТИЖДЕНЬ
WEEK

23

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

24

ВІТОРОК
TUESDAY

25

СЕРЕДА
WEDNESDAY

26

ЧЕТВЕР
THURSDAY

27

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

28

СУБОТА
SATURDAY

29

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ЛИСТОПАД '26

Пн	2	9	16	23	30
Вт	3	10	17	24	
Ср	4	11	18	25	
Чт	5	12	19	26	
Пт	6	13	20	27	
Сб	7	14	21	28	
Нд	1	8	15	22	29

6 грудня — День Збройних Сил України

Дмитро Яворницький та отаман Іван Сірко

У кожного історика є свої улюблені історичні постаті, свої герої, яким вони присвячують дослідження, публікації, книги. Був такий герой і в житті Дмитра Івановича Яворницького, ним став отаман Запорізької Січі Іван Дмитрович Сірко. Він став одним із персонажів його публічних лекцій, на яких він інколи співав пісню про Сірка, записану на Запоріжжі, або читав думу про вдову Сірчиху.

Перша публікація, яка вийшла в липневому випуску журналу «Історический вестник» за 1887 рік, була присвячена могилам Сірка і Гордієнка зі світлинами надгробків. Стаття привела до того, що всі приятелі та друзі Яворницького почали просити його продовжувати дослідження і написати монографію, присвячену Івану Сірчу.

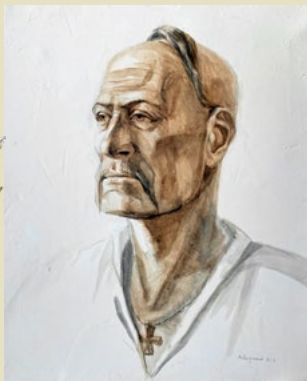
Монографія Яворницького «Іван Дмитриевич Сирко славный кошевой атаман войска запорожских низовых козаков» вийшла друком в Петербурзі у 1894 році. Книга розійшлась між друзями і приятелями Яворницького, які були в захваті від неї. Були і такі, хто зустрів книгу стримано, той же Яків Новицький пише в листі до Яворницького: «На днях получил Сирка. Спасибо тебе за хорошо сгруппированные и отчасти новые данные». Він не міг не звернути увагу на обмаль архівних джерел, а друковані були йому відомі не менше, ніж Яворницькому.

Між тим книга Дмитра Яворницького сприяла ще більшій популяризації імені Івана Сірка в Україні, а міфологізація його біографії продовжується і сьогодні, незважаючи на сучасні дослідження, у яких багато цікавих і не таких однозначних подій на життєвому шляху запорізького отамана.

Андрій Парамонів

А. Погрібний.
Отаман Іван
Сірко. 2025

А. Погрібний. Надмогильний пам'ятник
кошового отамана Сірка. 2025

49

ТИЖДЕНЬ
WEEK

30

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

1

ВІТРОК
TUESDAY

2

СЕРЕДА
WEDNESDAY

3

ЧЕТВЕР
THURSDAY

4

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

5

СУБОТА
SATURDAY

6

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ГРУДЕНЬ '26

Пн	7	14	21	28	
Вт	1	8	15	22	29
Ср	2	9	16	23	30
Чт	3	10	17	24	31
Пт	4	11	18	25	
Сб	5	12	19	26	
Нд	6	13	20	27	

9 грудня 1863 р. — день народження Б.Д. Грінченка

Борис Грінченко — народний учитель.
Фото 1883 року

Титульний аркуш словника
Б. Грінченка

Дмитро Яворницький та Борис Грінченко

Достеменно невідомо, як відбулося знайомство Дмитра Яворницького з Борисом Грінченком і чи мали місце особисті зустрічі, проте дослідження, рецензії та особливо епістолярна спадщина свідчать про їхнє плідне інтелектуальне спілкування. Жваве листування між ними у 1900–1906 рр. інформує про низку фактів біографії дописувачів, а шанобливий тон і зміст листів говорять про симпатію, спільність поглядів і наукових інтересів.

Ключові моменти листування — висвітлення своїх наукових пошуків, відгуки на твори одного і новинки друку, поради щодо використання літератури.

Так, Д.І. Яворницький радив Грінченкові до читання історичні праці, цікавився новинками з його літературного доробку, високо оцінивши, зокрема, поетику вірша «Смерть отаманова».

Для Грінченка, поза сумнівом, була етнографічна цінність праць Яворницького, які він зафіксував у бібліографічному покажчику «Література українського фольклора». Шануючи літературну творчість Яворницького, зокрема про повість «Наша доля — Божа воля» він писав, що вона «дуже реальна, дуже правдива і змістом своїм зворушує у читача багато цікавих і важких думок».

Цікаво, що Грінченко був серед тих, хто закликав Д.І. Яворницького «сотворити науку українською мовою», відзначаючи його знання історії та «хист до малювання словами».

Творчі стосунки цих видатних українців були інтенсивними, та, на жаль, нетривалими. Можливо, вони мали б своє продовження, якби не передчасна смерть Бориса Грінченка у 1910 р.

Олена Дмитрієва

50

ТИЖДЕНЬ
WEEK

7

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

8

ВІТОРОК
TUESDAY

9

СЕРЕДА
WEDNESDAY

10

ЧЕТВЕР
THURSDAY

11

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

12

СУБОТА
SATURDAY

13

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ГРУДЕНЬ '26

Пн	7	14	21	28	
Вт	1	8	15	22	29
Ср	2	9	16	23	30
Чт	3	10	17	24	31
Пт	4	11	18	25	
Сб	5	12	19	26	
Нд	6	13	20	27	

Пам'ятник на могилі
Дмитра Яворницького, наші дні

Могила Дмитра Яворницького.
Фото початку 1990-х років

Могила Д.І. Яворницького, наші дні

Могила Д.І. Яворницького

Могила та пам'ятник Дмитру Івановичу Яворницькому розташовані в історичному центрі Дніпра й є композиційним акцентом площі між будівлями історичного музею.

Д.І. Яворницький помер 5 серпня 1940 р. і був похований на новому кладовищі (парк ім. Писаржевського). 1961 року могилу з надгробною плитою перенесли до стін музею. 1967 року мармурову плиту замінили на гранітну. У 1970 році могилу взяли на облік як пам'ятку історії місцевого значення, а 2009 — внесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України за категорією національного значення.

До 140-річчя вченого (1995 р.) проведено конкурс скульптурних проєктів. У конкурсі переміг проєкт

В. Наконечного та В. Мірошніченка. Скульптуру віділили на Дніпропетровському металургійному заводі й урочиство відкрили 1995 року.

Могила облаштована як квітник, а територія пам'ятки облицьована гранітними плитами. По центру — бронзова ростова трьохметрова фігура Яворницького в образі козака (шаровари, сорочка), який тримає в руках хрест із зображенням козака на коні. Фігура Яворницького стоїть на імпровізованому порозі р. Дніпро.

Перед могилою — дві бронзові дошки: «Дмитро Іванович Яворницький» і «академік, видатний український історик, археолог. Фольклорист, один із засновників Дніпропетровського історичного музею (8.XI.1855–5.VIII.1940)».

Колектив музею

51

ТИЖДЕНЬ
WEEK

14

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

15

ВІТОРОК
TUESDAY

16

СЕРЕДА
WEDNESDAY

17

ЧЕТВЕР
THURSDAY

18

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

19

СУБОТА
SATURDAY

20

НЕДІЛЯ
SUNDAY

ГРУДЕНЬ '26

Пн	7	14	21	28	
Вт	1	8	15	22	29
Ср	2	9	16	23	30
Чт	3	10	17	24	31
Пт	4	11	18	25	
Сб	5	12	19	26	
Нд	6	13	20	27	

Дмитро Яворницький — людина-легенда

Не так вже й багато людей стають легендами ще за життя, але Яворницький був саме такою людиною.

Легкість, з якою йому діставалися старовинні речі, знання козацької історії та вміння захопливо розповісти про неї, народжували чисельні чутки, начебто і сам Яворницький — характерник, чаклун, який пережив руйнування Січі, щоб розповісти про неї нащадкам. Навіть вчені-археологи, які працювали із Яворницьким, вважали, що давні реліквії самі йдуть йому до рук.

За народними оповідками про козацькі скарби, котрі, начебто, заговорювалися козаками-характерниками, дістати скарб, залишившись неушкодженим, може тільки характерник, яким вважали Яворницького. Та і зазіхати на «скарби професора» ніхто не наважувався. Люди боялися, що той може перетворити крадія на кам'яну бабу або посадити в льох охороняти скарби до скону. Існує і зовсім фантастична легенда про пригоди Яворницького в Єгипті, куди його запросила Леся Українка. Оскільки Яворницький мріяв отримати мумію для свого музею, учений зустрівся зі жерцями, які намагалися його зачарувати, але вплив Яворницького виявився сильнішим. Він отримав не тільки

мумію, а ще й план для будівництва нового музею. Дійсно, мумія в колекції музею була, але задовго до призначення Яворницького директором. План Каїрського музею він теж отримав, але без участі жерців, і збудував новий музей за цим проектом. Однак внаслідок численних реконструкцій і добувдов первісний вигляд будівлі визначити важко.

Коли почалося будівництво Дніпрогесу, ходили легенди, що Яворницький не зміг пережити розлучення з порогами і кинувся в Дніпро. В дійсності Дмитро Іванович помер 5 серпня 1940 р., але багато людей у це не вірили і стверджували, що Яворницький живий: ходить по місцях розкопок і охороняє скарби.

Цікава легенда про сулії з горілкою, знайдені Яворницьким в козацьких похованнях. Вважалося, що запорізька горілка захищає від нечисті і надає надлюдських сил. За легендою, п'ять сулій Яворницького неодноразово рятували музей і допомагали поповнювати його колекції.

Перша слугувала натурою для І. Рєпіна, коли він писав знаменитий «Запорожців». Подейкують, що ця сулія допомогла Яворницькому отримати мумію в Єгипті. З другої він дав випити горілки Нестору Махно, який захопив Катеринослав

у 1919 р. Після того Махно надав музею охоронну грамоту, 10 тисяч карбованців і 14 підвод вугілля для обігріву приміщень. Третю сулію, за легендою, Яворницький випив із друзями біля Дніпровських порогів напередодні їх затоплення в 1932 р. Четверта вберегла музей від руйнування під час німецько-фашистської окупації. Козацька горілка подіяла на окупантів так, що вони наказали відвезти експонати не на вокзал, щоб доправити до Німеччини, а в художній музей. До того ж, на знаменитій кареті Єкатеріни.

А п'ята сулія, кажуть, надійно десь схована і чекає свого часу.

Олена Єлагіна

Д. Яворницький і Леся Українка.
Зустріч в Єгипті

52

ТИЖДЕНЬ
WEEK

21

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

22

ВІТРОК
TUESDAY

23

СЕРЕДА
WEDNESDAY

24

ЧЕТВЕР
THURSDAY

25

П'ЯТИЦЯ
FRIDAY

26

СУБОТА
SATURDAY

27

НЕДІЛЯ
SUNDAY

25 грудня —
Різдво Христове

ГРУДЕНЬ '26

Пн	7	14	21	28	
Вт	1	8	15	22	29
Ср	2	9	16	23	30
Чт	3	10	17	24	31
Пт	4	11	18	25	
Сб	5	12	19	26	
Нд	6	13	20	27	

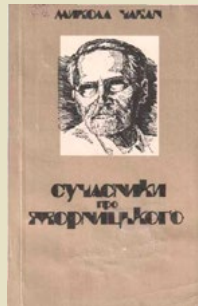
Книги та публікації про Д.І. Яворницького

Постать Дмитра Івановича Яворницького привертає увагу дослідників до сьогодні. Було видано низку книг, присвячених відомому вченому:

- Яворницький Дмитро Іванович // Енциклопедія історії України / О. Ясь
- Яворницький (Еварницький) Дмитро Іванович // Малий словник історії України / відпов. ред. В. Смолій.
- В пошуках скарбів [Про Дмитра Яворницького] / І. Шаповал — книга оповідань біографічного жанру про життя Д.І. Яворницького
- Дмитро Іванович Яворницький. Історик, археолог, етнограф. Фольклорист, письменник, Академік АН УРСР / І. Гапуненко
- Дмитро Яворницький. Лицар української історії / Л. Масенко — біографічне дослідження про видатного українського історика, археолога, етнографа, письменника й дослідника історії Запорізької Січі Д.І. Яворницького
- Д.І. Яворницький — літописець Запорізької Січі / І. Піддубний
- Сучасники про Д.І. Яворницького / Упоряд. М. Чабан — спогади сучасників про життя і діяльність академіка Дмитра Яворницького

- Д.І. Яворницький. Життя. Фольклористично-етнографічна діяльність / М. Шубравська
- Дмитро Яворницький. Життя і творчість / С. Світленко
- Дмитро Яворницький: вчений та педагог / С. Світленко — монографія, присвячена Яворницькому як вченому та педагогу
- Дмитро Яворницький і діячі Наукового товариства ім. Шевченка / С. Світленко — стаття
- Невідомий Д.І. Яворницький / І. Кочергін
- Рід та родина Дмитра Івановича Яворницького / І. Кочергін
- Козак Мамай Дмитро Яворницький / Я. Дзира
- Дмитро Яворницький та його родовід / С. Абросимова, А. Парамонов
- КОД Яворницького — роботи фіналістів конкурсу «КОД Яворницького — 2025»
- Літописець українського козацтва / Уклад.: О. Мартинова, О. Горбань — бібліографічний покажчик Іменем Дмитра Івановича Яворницького названо низку бібліотек в Україні — головним чином, у Дніпропетровській області, хоча його ім'я зустрічається і в інших регіонах.

Ірина Чермеровська

53

ТИЖДЕНЬ
WEEK

28

ПОНЕДІЛОК
MONDAY

29

ВІТРОК
TUESDAY

30

СЕРЕДА
WEDNESDAY

31

ЧЕТВЕР
THURSDAY

1

П'ЯТНИЦЯ
FRIDAY

2

СУБОТА
SATURDAY

3

НЕДІЛЯ
SUNDAY

1 січня — Новий рік

ГРУДЕНЬ '26

Пн	7	14	21	28	
Вт	1	8	15	22	29
Ср	2	9	16	23	30
Чт	3	10	17	24	31
Пт	4	11	18	25	
Сб	5	12	19	26	
Нд	6	13	20	27	

Лист подяки колегам-аудиторам

Аудитор — професія, оточена ореолом таємниці та відповідальності. Прозора фінансова звітність та її аудит за міжнародними стандартами — це ключ до залучення інвестицій для українських компаній. Тому аудиторі та аудиторські фірми повинні мати бездоганну репутацію у суспільстві.

Коли ми почали підготовку документально-художнього проєкту «Великі земляки: Дмитро Яворницький», то зрозуміли, що без залучення істориків з Запоріжжя та Дніпра неможливо осягнути постать героя цього виставково-видавничого проєкту. І якщо з фахівцями з Дніпра були усталені зв'язки, то із запорізькими колегами таких контактів не було.

На допомогу нам прийшла моя колега по аудиту пані Неля Проскуріна. Вона є не тільки досвідченим аудитором, а й доктором економічних наук, професором кафедри обліку та оподаткування Запорізького національного університету. Завдяки її авторитету проєкт «Великі земляки» був розглянутий в університеті та прийнято рішення долучити до його підготовки факультет історії та міжнародних відносин ЗНУ.

Після Харкова ми вирішили показати виставку в Дніпрі, але з'ясувалося, що знайти приміщення для її експонування до 170-річчя Д.І. Яворницького — складне завдання для харківських мистецьких кіл. На допомогу нам знову прийшла моя колега по аудиту. Я отримала підтримку від дніпрянок пані Алли Савченко, президента BDO Ukraine, що входить до міжнародної аудиторської мережі. Разом з колегами з Дніпровського Офісу Європейської Бізнес Асоціації вони ознайомилися з проєктом «Великі земляки» та рекомендували Департаменту з гуманітарних питань Дніпровської міської ради його підтримати. Всебічне сприяння було отримане.

Щиро дякую своїм колегам-аудиторам та пишаюся їх авторитетом!

Ваша Людмила Рубаненко

Корпорація «Консалтингова група «Рубаненко і партнери»

Ю. Чигирин, 5, м. Харків, 61001, Україна

тел. / факс: (057) 728-57-27

вул. Антоновича, 13, офіс 7, м. Київ, 01004, Україна

вул. Левітанова, 118, м. Одеса, 65114, Україна

Тел. (048) 787-32-67

office-rubainenko@ukr.net

www.rubainenko.biz.ua

Партнер проєкту:
Харківський історичний музей І.В. Савченка, Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д.І. Яворницького, Історико-художній музей Тараса Шевченка, Харківський музей мистецтв, Київський національний університет імені Шевченка, Київський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Національний історико-меморіальний заповідник «Біла Церква», Харківська обласна організація краєзнавчих товариств, Дніпровський будинок мистецтв, Національнi Слiб

Інформаційні партнери проєкту: Дніпровський офіс Європейської Бізнес Асоціації, BDO Україна

ВЕЛИКІ ЗЕМЛЯКИ:
Дмитро Яворницький

Під патронатом Харківського міського голови Ігоря Терехова

За підтримки Департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради

Департамент гуманітарної політики

Дніпровський Будинок Мистецтв
За адресою: Філозофська вулиця, 23, Дніпро

Дніпровський Будинок Мистецтв

Огляд виставки — з 10.00 до 18.30
без вихідних. Вхід вільний

4 - 30
листопада 2025 року

ТОВ
«Аудиторська
фірма
«Харків»

З Новим роком, дорогі друзі в Україні та у всьому демократичному світі!

БАССОНЕЛІ

2 • 0 • 2 • 7

Авторський колектив

Абраменко Лариса
 Білівненко Сергій
 Бондар-Різниченко Ольга
 Дмитрівна Олена
 Дикань Філіпп
 Слагіна Олена
 Желтобородова Оксана
 Завершинський Валерій
 Калініна Тетяна
 Коваль Олег
 Ковтун Віктор
 Красіков Михайло
 Кронгауз Владислав
 Лапко Дмитро
 Новак Олександр
 Парамонов Андрій
 Победіна Анна
 Погрібний Артем
 Поманіцька Ольга
 Проць Наталія
 Рубаненко Людмила
 Ск!п Володимир
 Старостін Валентин
 Тітов Нікіта
 Уткіна Юлія
 Чемеровська Ірина
 Шемет Микола
 На першій сторінці:
 Мате В. Портрет Д. Яворницького.
 Офорт // За чужий гріх /
 Д.І. Яворницький. — Катеринослав :
 Тип. губ. правл., 1907

© Корпорація «Консалтингова група «Рубаненко і партнери». 2025
 © «Майстерня Ск!п!»», дизайн. 2025

	СІЧЕНЬ JANUARY	ЛЮТИЙ FEBRUARY	БЕРЕЗЕНЬ MARCH	КВІТЕНЬ APRIL	
Пн	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29	5 12 19 26	Mo
Вт	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30	6 13 20 27	Tu
Ср	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31	7 14 21 28	We
Чт	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25	1 8 15 22 29	Th
Пт	1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26	2 9 16 23 30	Fr
Сб	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27	3 10 17 24	Sa
Нд	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28	4 11 18 25	Su

	ТРАВЕНЬ MAY	ЧЕРВЕНЬ JUNE	ЛИПЕНЬ JULY	СЕРПЕНЬ AUGUST	
Пн	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	Mo
Вт	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24 31	Tu
Ср	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	We
Чт	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26	Th
Пт	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27	Fr
Сб	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28	Sa
Нд	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29	Su

	БЕРЕЗЕНЬ SEPTEMBER	ЖОВТЕНЬ NOVEMBER	ЛИСТОПАД NOVEMBER	ГРУДЕНЬ DECEMBER	
Пн	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	Mo
Вт	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	Tu
Ср	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	We
Чт	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	Th
Пт	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	Fr
Сб	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	Sa
Нд	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	Su

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
 вул. Харківських Дивізій, 11/2,
 м. Харків, Україна
 Для кореспонденції: а/с 822,
 м. Харків, 61023, Україна
 Свідоцтво суб'єкта видавничої
 справи ДК №8024 від 05.12.2023
 виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
 вул. Весніна, 12, Харків, 61023,
 Україна, тел. (097) 445 07 79

ISBN 978-617-8617-77-6